

Interpretacija i metodički pristup pejzažnim motivima u pjesničkoj zbirci Izabrane pjesme Josipa Pupačića

Mlinarić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:544299>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti
Zagreb, 30. listopada 2017.

**INTERPRETACIJA I METODIČKI PRISTUP PEJZAŽNIM MOTIVIMA U
PJESNIČKOJ ZBIRCI „IZABRANE PJESME“ JOSIPA PUPAČIĆA**

DIPLOMSKI RAD

broj ECTS bodova: 8

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Dean Slavić

Studentica:

Martina Mlinarić

Interpretacija i metodički pristup pejzažnim motivima u pjesničkoj zbirci „Izabrane pjesme“ Josipa Pupačića

Martina Mlinarić

Sažetak: Diplomski rad bavi se interpretacijom pejzažnih motiva unutar odabranih lirskih pjesama zbirke „Izabrane pjesme“ hrvatskoga književnika druge moderne Josipa Pupačića te metodičkim pristupom istih motiva. Prvi dio teksta ukratko opisuje Pupačićevu biografiju i obilježja književnoga razdoblja kojem je pripadao te se iznosi kako su tadašnji događaji u hrvatskoj književnosti utjecali na njegovo stvaralaštvo. Nakon toga se iznosi struktura zbirke te interpretacija odabranih pjesama grupiranih prema pet Pupačićevih zbirki čija su djela uklopljena u zbirku „Izabrane pjesme“. U interpretaciji se ističe učestalost ponavljanja pejzažnih motiva u pjesmama, njihova značenja, razvoj i međusobna povezanost, zatim njihovi odnosi s ostalim motivima, povezanost pejzažnih motiva s biografijom autora i slično. Drugi dio teksta bavi se metodičkim pristupom pejzažnim motivima gdje se iznose prijedlozi sastavljanja nastavnoga sata za srednje škole koji bi učenike upoznao s Pupačićevim opisom krajolika i uporabom motiva u njegovim pjesmama. Na kraju teksta iznose se rezultati odrađenoga nastavnoga sata u odabranoj srednjoj školi.

Ključne riječi: Josip Pupačić, književnost 20. stoljeća, druga moderna, pejzažni motivi, interpretacija, metodički pristup

An Interpretation and a Methodological Approach to Landscape Motifs in the Poetry Collection "Izabrane pjesme" by Josip Pupačić

Summary: The thesis deals with the interpretation of landscape motifs within selected lyrical poems of the "Izabrane pjesme" poetry collection by the Croatian writer of literary modernism Josip Pupačić and the methodological approach of the mentioned motifs. The first part of the text briefly describes Pupačić's biography and features of the literary period to which he belonged, and how the events of that time in Croatian literature influenced his poems. After that, the structure of the collection and the interpretation of selected songs are grouped according to the five Pupačić's collections, whose works are included in the collection "Izabrane pjesme". The interpretation emphasizes the frequency of repetition of landscape motifs in poems, their meaning, development and interconnectedness, then their relationship with other motifs, the connection of landscape motifs with the biography of the author and the like. The

second part of the text deals with a methodological approach to landscape motifs where the proposals for composing a lesson for high schools are presented, which would familiarize students with Pupačić's description of landscape and the use of its motifs in his poems. At the end of the text, the results of the lesson from the selected secondary school are presented.

Keywords: Josip Pupačić, twentieth-century literature, modernist literature, landscape motifs, interpretation, methodological approach

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Inspiracija preuzeta iz životnih događaja	2
3. Obilježja doba u kojem je Pupačić stvarao	3
4. Zbirka „Izabrane pjesme“	5
4.1. Sastav zbirke i metoda interpretacije.....	5
4.2. „Kiše pjevaju na jablanima“	7
4.3. „Mladići“	11
4.4. „Cvijet izvan sebe“	16
4.5. „Ustoličenje“	19
4.6. „Moj križ svejedno gori“	21
5. Metodički pristup	24
5.1. Doživljajno-spoznajna motivacija	25
5.2. Najava teksta i njegova lokalizacija	27
5.3. Interpretativno čitanje teksta i emocionalno-intelektualna stanka (pauza)	27
5.4. Objavljivanje (izražavanje) doživljaja i njegove korekcije	28
5.5. Interpretacija.....	28
5.6. Sinteza i zadatci za samostalan rad učenika	30
5.7. Primjer pisane pripreme za sat u prvome razredu gimnazije.....	31
5.8. Rezultati provedenoga sata.....	55
6. Zaključak.....	59
7. Literatura	60

1. Uvod

Josip Pupačić jedan je od glavnih predstavnika hrvatske književnosti 20. stoljeća (preciznije razdoblja druge moderne). Uz suvremenike poput Vesne Parun i Jure Kaštelana, ostao je zapamćen kao pjesnik intimnih slika zavičaja, a jedna od njegovih pjesama takve tematike je i pjesma „More“ koja se do danas često ubraja u najbolje Pupačićeve uratke. Bliskost lirskoga subjekta s pejzažnim motivom u ovoj pjesmi može se susresti i u ostatku njegova opusa, što će se istražiti unutar ovoga teksta. U prvome dijelu iznijet će se interpretacija pejzažnih motiva u odabranim pjesmama zbirke „Izabrane pjesme“ izdanoj godine 2007. U interpretaciji će se, između ostalog, uočiti međusobne povezanosti pejzažnih motiva, učestalost njihova ponavljanja unutar pjesama, zatim način njihove uporabe, odnos s ostalim motivima pjesama, povezanost motiva s životom autora i bliskosti sa sličnim motivima ostalih poznatih hrvatskih pjesnika poput Tina Ujevića, Dobriše Cesarića, Antuna Gustava Matoša i drugih. U drugom dijelu teksta prikazat će se primjer metodičkoga pristupa pejzažnim motivima koji će biti napravljen za nastavu u srednjim školama. Predloženi nastavni sat o pejzažnim motivima Pupačićeve lirike bit će primijenjen u gimnaziji, a rezultati odrađenoga nastavnoga sata iznijet će se na samome kraju teksta.

2. Inspiracija preuzeta iz životnih događaja

U interpretaciji književnih djela često se isključuje njihova povezanost s autorom, potiče se odvajanje lika od njegovih umjetnina. No, kada je u pitanju Josip Pupačić, gotovo je nemoguće razumjeti pojedine pjesme koje je napisao bez prethodnoga uvida u piščev život, krenuvši sve od Pupačićevih najranijih dana do iznenadne i tragične smrti. U svrhu interpretacije pejzažnih motiva važne informacije bile bi one vezane uz njegovo rođenje i rano djetinjstvo. Naime, Pupačić je rođen 19. rujna 1928. u mjestu Slimenu koje se nalazi u zaleđu Omiša na uzvisini iznad Cetine (usp. Maroević 2007: 133). Pjesnik i Pupačićev bliski prijatelj Nikola Milićević prisjeća se kako mu je sam autor govorio o svome rodnome kraju, ističući kako se Slime nalazilo pod obroncima planine Biokovo, kojem su se u djetinjstvu izrazito divili (usp. Milićević 1978: 6). Ističe također kako je Pupačić rado govorio o svojim ranim danima, o svojoj velikoj obitelji (njegovi roditelji imali su sedmero djece, od kojih je Pupačić bio najmlađi), a i zaključuje iz njihovih razgovora kako su živjeli teško, no skladno:

„Naročito se volio mišlju vraćati u rodni kraj, prepričavati različite zgode, običaje, način života, onog jednostavna i dosta primitivna života, kakav je u ono doba bio, dolje, u našem kraju.“ (Milićević 1978: 7).

Dani Pupačićeva djetinjstva bili su mu glavni izvor inspiracije u ranoj fazi stvaralaštva, gdje se posebno često i koristio pejzažnim pjesničkim slikama, za što nam je primjer njegova prva zbirka „Kiše pjevaju na jablanima“. Korištenje tih pejzažnih motiva iz djetinjstva ostalo je najviše zapamćeno u opusu pjesnika:

„Konačno, mnogi snažni osjećaji, napose prema majci, obitelji općenito, kao i prema zavičajnome pejzažu, prema kojemu rijetko tko može ostati ravnodušnim, ostavili su, prirodno, dubok trag u cjelokupnom Pupačićevom stvaralaštvu.“ (Hekman 2005: 419).

Pupačić je odrastao između dvaju svjetskih ratova, što je svakako utjecalo na razvijanje njegove osobnosti. Tijekom razdoblja Drugog svjetskog rata, kada je ušao tek u trinaestu godinu života, Pupačić odlazi u Slavoniju bježeći od gladi koja je zavlada u obitelji (usp. Maroević 2007: 133). Još jedan prijelomni događaj u životu pjesnika bila je i smrt njegove braće, koju opisuje u jednoj od svojih poznatih pjesama „Tri moja brata“, a i koju Milićević opisuje u svom tekstu o Pupačiću:

„Kako je odmah ispod Slimena, na Cetini, bila hidroelektrana, nekoliko njegove braće se zaposlilo u njoj i izučilo električarski zanat, na žalost, na njihovu nesreću, jer su trojica poginula od struje. Tu čudnu obiteljsku tragediju on je nosio duboko u sebi i često je o tome govorio kao o nekakvu usudu.“ (Milićević 1978: 7).

Sudeći prema pjesmama koje je stvarao nakon ovog tragičnog događaja, vidljiva je promjena u autorovim razmišljanjima, pa tako i općem dojmu njegova stvaralaštva: slike idiličnog krajolika zamijenile su melankolične misaone pjesme prepune motiva preuzetih iz gradske sredine u kojima je pokušavao pronaći svoj stil. Niz nesretnih događaja nastavio se bolešću Pupačićeve kćerke Rašeljke, a nesretan kraj obilježila je zrakoplovna nesreća u kojoj je poginuo zajedno s njom i svojim suprugom na Krku godine 1971. u svojoj četrdeset i trećoj godini života. Neki drže kako je sam Pupačić predvidio svoju smrt, što se može iščitati iz njegovih posljednjih uradaka, osobito iz antologijske pjesme „Moj križ svejedno gori“. Nakon svega izrečenog možemo zaključiti kako je Pupačić glavnu inspiraciju za svoja djela preuzimao iz njemu bliskih okružja i životnih događaja:

„Izvore produbljivanja i iskazivanja sebe on pronalazi u tajanstvenim vezama i u antejskom dodiru sa svijetom zavičaja, s obiteljskim domom, u sjećanju na djetinjstvo i drage pokojnike koje je snašla zla kob.“ (Mihanović 1982: 239).

Ovaj kratak uvid u Pupačićev život pomoći će nam da promišljenije uđemo u svijet njegove lirike te lakše uočimo izvore preuzimanja pejzažnih, ali i ostalih čestih motiva. Maroević u svom tekstu o Pupačiću koji se nalazi na kraju zbirke „Izabrane pjesme“ jedino naglašava da nema potrebe pretjerano isticati autorovu prošlost (iako mu lirika sadrži stihove inspirirane životnim događajima) kako se ne bi pretjerano ušlo u, kako on to kaže, „determinističke simplifikacije“, gdje bismo njegovo stvaralaštvo gledali samo iz kuta događaja koji se opisuju u njemu, no poznavanje pjesnikove prošlosti svakako bolje rasvjetljava naglu smjenu u načinu pisanja i korištenja pejzažnih motiva (usp. Maroević 2007: 133). U odlomku napisanom o Pupačiću u „Povijesti hrvatske književnosti“ dobro se opisuje ta povezanost života i djela autora: „Sve to kao da nema veze s njegovom poezijom; ali sve je to nemoguće otrgnuti od nje, jer se na neki čudesan način iz nje čita.“ (Frangeš 1987: 391).

3. Obilježja doba u kojem je Pupačić stvarao

Kako je bilo istaknuto u prethodnom poglavlju, Pupačić je svoje mlade dane proveo u doba kada se odvijao Drugi svjetski rat, što je moralo ostaviti dojam na njegovoj senzibilnoj, pjesničkoj duši. Neposredno prije tog razdoblja, početkom 20. stoljeća, hrvatsku književnost obilježio je zaokret prema obradi socijalnih tema, gdje je književnost prestala slijediti pravila koja je za sobom nosio ekspresionizam (iznošenje unutaršnjeg svijeta autora prepunog tjeskobe i pesimizma što je vidljivo kod Antuna Branka Šimića, predstavnika ekspresionizma) te je poprimila društvenu ulogu. No, Pupačić se odmaknuo od navedene poetike, što je uočljivo poslije u razdoblju druge moderne, u kojem je bio izrazito zamijećen. Sudjelovao je u uređivanju mnogih književnih časopisa onoga doba, od kojih je najznakovitiji bio časopis „Krugovi“, koji je težio za tim da se pjesnici više usredotoče na individualan stil pisanja gdje su se mogli izraziti bez ikakvih zadržki; težili su više prikazivanju intime i osobnih doživljaja (usp. Maroević 2007: 135). Karakteristike i namjere književnika okupljenih oko časopisa „Krugovi“ istaknute su u sljedećem citatu:

„Pojavivši se na sceni društvenih zbivanja, taj je naraštaj bio zahvaćen velikim idealom koji se očitovao u strujanju novih ideja, u rušenju socrealističkih šablona ždanovštine, u revidiranju književnih zabluda, u kritičkim izazovima, u nemirnim traženjima i zanosnim otkrićima subjektivnog svijeta intime, a sve zbog jednog višeg cilja, zbog ostvarivanja ideala čiste umjetnosti.“ (Mihanović 1982: 235).

Pupačić je pripadao istaknutijim pjesnicima toga razdoblja kod kojeg je bio vidljiv taj odmak od socrealizma, što potvrđuje Mijović Kočan koji drži kako mu je odgovarala poetika krugovaša koja je isticala slobodu stvaralaštva (usp. Mijović Kučan 1997: 8). Veću pozornost pridavao je esteticu svojih djela, težio je izražavanju vlastitih viđenja i osjećaja, što mu je bilo važnije od priklanjanja onome što je tadašnje društvo od njega očekivalo (usp. Mihanović 1982: 236).

Budući da je 20. stoljeće bilo razdoblje burnih promjena u svijetu, taj nagli preokret bio je zamijećen i u umjetnosti. Hrvatska književnost tada jako dobro oslikava te promjene koje su sa sobom donosile mnoge znakovite autore poput A. G. Matoša (pisao pod utjecajem simbolizma i impresionizma), zatim A. B. Šimića (inspiriran časopisom „Der Sturm“ koji promovira ekspresionizam), D. Cesarića (također prevladava utjecaj simbolizma, nastavlja se na Matoša) i mnoge druge velike pjesnike. Naravno, Pupačić je u svima njima tražio inspiraciju za svoja djela:

„Pupačić je u poeziju krenuo tuđim stopama: svoju je osobnost pronalazio uz pomoć onih koji se, u njegovu jeziku, dovинуše do čvrsta izraza: Vidrić i Cesarić, Matoš i Ujević, Kranjčević, Krleža...“ (Frangeš 1987: 391).

Milićević je također pisao o tragovima poznatih pjesnika u Pupačićevoj poeziji pa tako drži kako ga pogrešno uspoređuju s V. Vidrićem, no zato opaža utjecaj Đ. Sudete, ranih djela G. Krkleca te utjecaj Federica Garcije Lorce (tada izrazito poznatog pjesnika), pogotovo jer su oboje bili inspirirani rodnim krajolikom (usp. Milićević 1978: 10). Usporedba s pjesmama Vladimira Vidrića vjerojatno je prisutna zbog pejzažnih pjesama iz piščeva opusa gdje bi se pjesma „Pejzaž I“ mogla istaknuti kao jedan od primjera njegovih poznatijih uradaka, a Pupačić je isto tako zapažen po korištenju pejzažnih motiva u svojim djelima. S druge strane, Pupačića su često uspoređivali s autorima koji su se također bavili njemu bliskim primorskim zavičajem, a neki od njih su Drago Ivanišević, Jure Kaštelan i Nikola Milićević, koji su isto tako bili pod utjecajem Lorcine poezije, Jiménez i talijanskih hermetista (usp. Maroević 2007: 135-136). Navedene predstavnike suvremene poezije odlikovale su još neke zajedničke značajke koje su bile prisutne u tom razdoblju, a to je isticanje osjećajnosti i iskazivanje intimnih osjećaja prema zavičaju korištenjem raznih metafora. Namjera pjesnika bila je predstaviti svoj misaoni svijet u pjesmi često poigravajući se s riječima i njihovim značenjima, pa tako i koristeći neke uobičajene pjesničke motive u novom svjetlu dajući im dodatno ili sasvim novo značenje. Milivoj Solar jako dobro opisuje te odrednice lirike ističući kako suvremena poezija želi iznenaditi, možda i obmanuti čitatelja svojim raznolikim tehnikama, što je još jedan dokaz kako umjetnost u sebe preuzima karakteristike ovog doba gdje nam se nudi znatno više mogućnosti i gdje se susrećemo sa znatno manje ograničenosti nego što je to bilo prošlih stoljeća (usp. Solar 1979: 140). Prisnost unutar lirike, kao i ostale spomenute odrednice, uočiti će se i kod autora kojim se bavi ovaj tekst. No, još jedna istaknuta prisnost ovdje je ona između autora i pejzažnih motiva pjesama kakvu opisuje i Emil Staiger kada govori o povezanosti subjekta i objekta u pjesmi (usp. Slavić 2011: 90). To su mjesta u Pupačićevom opusu gdje će iznositi duboku povezanost sa svojim rodnim krajem koja će se istaknuti u interpretaciji u sljedećim poglavljima.

4. Zbirka „Izabrane pjesme“

4.1. Sastav zbirke i metoda interpretacije

Zbirka koja se ovdje obrađuje naslovljena je „Izabrane pjesme“. Izdala ju je Matica hrvatska godine 2007, a priredio Tonko Maroević. U tekstu naslovljenom „Josip Pupačić“ koji je smješten na kraju zbirke Maroević iznosi na koji je način sastavljena zbirka te koje su pjesme uklopljene u nju:

„U ovom izboru smo nastojali, što je moguće više, izbjeći neka motivska ponavljanja i ukloniti mjesta umanjene sabranosti. Iz pet autorovih zbirki odabrali smo nešto oko polovice pjesama, a iz obilne pjesnikove ostavštine (uglavnom iz mladenačkih dana) samo dvije, koliko karakteristične toliko i fatalistički vidovite, da mogu poslužiti i kao testament i kao epitaf.“ (Maroević 2007: 138).

Dakle, većina preuzetih pjesama nalazile su se u pet poznatih Pupačićevih zbirki, a njihov raspored se može uočiti usporedimo li ga s ostalim izdanjima u kojima je sabrana njegova lirika. Kao usporedba ovdje može poslužiti zbirka „Sabrane pjesme“ kojoj je urednik Jozo Laušić, a kojoj je Nikola Milićević napisao uvodni tekst „Križ patnje i kamen vjere“. Usporedbom se opaža da su pjesme u „Izabranim pjesmama“ kronološki poredane, pa je tako prvi po redu odabir iz prve Pupačićeve objavljene zbirke „Kiše pjevaju na jablanima“. Preuzeto je dvanaest uradaka iz te zbirke, a ovdje navodimo neke od tih pjesama: „Nemirno srce“, „Zaboravljeno djetinjstvo“, „Jesenji pejzaž“, „Nebo“, „Cetina“ i druge. Nakon njih slijede pjesme preuzete iz Pupačićevih zbirki „Mladići“, „Cvijet izvan sebe“, „Ustoličenje“ te posljednje „Moj križ svejedno gori“, a na samome kraju izdvojene su dvije pjesme preuzete iz autorove ostavštine „Apokalipsa“ i „Moj grob“. Pomoću ovih pet glavnih Pupačićevih zbirki moglo bi se označiti i pet razdoblja njegova stvaralaštva, od kojih svako ima svoje posebnosti: različite teme, različit ugođaj u pjesmama, različite motive itd. (usp. Matijašević 1998: 15).

U idućim poglavljima interpretirat će se odabrane pjesme koje će predstavljati karakteristike svake od navedenih Pupačićevih zbirki. Njihovi pejzažni motivi međusobno će se imenovati, razvrstati i usporediti, u čemu će također pomoći primjer analize motiva iz knjige Dragutina Rosandića „Metodika književnoga odgoja“. Analiza motiva sastoji se od sljedećih faza:

„U prvoj se fazi analitičkog procesa uočavaju (utvrđuju) motivi pjesme. U drugoj se fazi otkriva raspored (organizacija) motiva u pjesmi. U trećoj se fazi izvode zaključci o motivskoj strukturi pjesme i otvaraju novi pristupi u njihovoj interpretaciji. U četvrtoj

se fazi analiza usmjerava prema književnopovijesnom i stilskom kontekstu.“ (Rosandić 2005: 365).

Posljednja faza pridodana je ovoj analizi kako bi bila prilagođena nastavi hrvatskoga jezika u srednjoj školi, u kojoj će se održati sat temeljen na interpretaciji provedenoj u tekstu. Zato će se nakon interpretacije pejzažnih motiva dobiveni zaključci prikazati u kontekstu opusa Josipa Pupačića i u kontekstu književne epohe kojoj pripada (usp. Rosandić 2005: 365). Osim toga, u interpretaciji motiva pomoći će i primjer metodičkoga pristupa pjesničkome opusu iz knjige Deana Slavića „Peljar za tumače“. Razvoj pejzažnih motiva prisutan je u Pupačićevoj lirici, a ta posebnost uočljiva je i u tumačenju pjesničkih simbola borbe i gradova u lirici Dubravka Horvatića kojim se bavi poglavlje u navedenoj knjizi (usp. Slavić 2011: 260). Također, spomenut će se i prisutnost biblizama kod Pupačića koja je isto tako tumačena u sklopu Horvatićeva pjesništva (usp. Slavić 2011: 272).

4.2. „Kiše pjevaju na jablanima“

Slike iz prirode već stoljećima inspiriraju književnike da ih prenesu u svoja djela, čemu su nam dokazi idile koje je pisao starogrčki pjesnik Teokrit te Vergilije i njegove pastirske pjesme „Bukolike“ koje pripadaju znakovitim djelima rimske književnosti. Tako je poslije nastalo i mnogo vrsta književnih djela u kojima su se nalazili motivi iz pejzaža, kao što su idile, ekloge, srednjovjekovne pastore, pastoralne drame i mnoge druge, kako ih navodi Zoran Kravar (usp. Kravar 2005: 13). U hrvatskoj se književnosti inspiracija pejzažom vidi već u ranim fazama njezinoga stvaranja i razvoja, a najbolji primjer toga bio bi prvi hrvatski roman „Planine“ Petra Zoranića u kojem se opisuje zamišljeno putovanje hrvatskim gorama. Pejzažni su se motivi izrazito često koristili i u pjesmama pripadnika ilirskoga pokreta kao što su Petar Preradović i Stanko Vraz, a u razdoblju moderne Antun Gustav Matoš posebno se isticao po svojim pejzažnim pjesmama u kojima na krajolik gleda kao na prostor slobode: „Tako dolazimo do drugog, najšireg pojma zbilje: zbilja sada više nije opreka slobodi, ona je sloboda sama, apsolut s onu stranu rascjepa, vraćeni ontološki identitet: pejzaž.“ (Oraić-Tolić 1980: 15). Tako je i Josip Pupačić već u svojim ranim radovima isticao ljubav prema prirodi naslovivši prvi zbirku „Kiše pjevaju na jablanima“ u kojoj nas uvodi u svijet svoga rodnoga kraja Slimena gdje se susrećemo s piščevim sjećanjima iz djetinjstva. Stamać tvrdi kako se u pjesmama ove zbirke može osjetiti ugoda koju lirski subjekt osjeća prema svemu što ga okružuje u rodnome kraju kao i bliskost s istom okolinom: „Neko prozračno i eterično zbivanje (...) zrcali se u

predmetima njegove svakodnevne okoline, kojoj je u stihovima podarivao puno povjerenja.“ (Stamać 1971: 63). Kritika je prvu Pupačićevu zbirku opisala kao poetički prikaz prirode u kojem se još zamjećuju utjecaji i inspiracije književnih prethodnika, no naglasila je kako se u ovim pjesmama mogu osjetiti i neke posebnosti koje će se i u djelima napisanim nakon ovih potvrditi kao karakteristike piščeva individualna stila (usp. Matijašević 1998: 12-13). Viđenje krajolika u Pupačićevim je pjesmama zato u počecima pisanja bilo nevino i neiskvareno:

„Nije teško uočiti da je on s vanjskim svijetom osjećao duboku povezanost i prostodušnu prisnost. Sve što je gledao oko sebe – stabla, ptice, oblake, vode – sve je to živjelo s njim zajedno, u nekom čudnom prijateljskom zagrljaju.“ (Milićević 1978: 12).

Pjesma iz prve zbirke „Zaboravljeno djetinjstvo“ već u prvim stihovima ističe taj povratak u nevinije, jednostavnije vrijeme: „U meni danas su, eto, iskrslji djetinji dani, / rođeno selo na rijeci, planina, vidici morski.“ (Pupačić 2007: 10). U cijeloj pjesmi lirski se subjekt prisjeća slika iz djetinjstva te moli pjesmu da ostane, da ne teče, odnosno da mu zaboravljena sjećanja iz djetinjstva ponovno ne umaknu: „Ostani, pjesmo, ne teci, pupovi cvjetaju rani, / dolijeću pčele na badem, i vjetar zagorski.“ (*op. cit.*: 10). Motivi pčela na bademima, pupova cvijeća i zagorskoga vjetra ističu idilične slike koje lirskom subjektu pružaju ugodu budući da on ne želi da nestanu. Pokraj motiva sela na rijeci, planina, morskih vidika, ranih cvjetnih pupova, pčela na bademima i zagorskog vjetra spominju se i sljedeći pejzažni motivi: *polje, potok, mlin, mala mrtva žaba, voda, trava, jablanova grana, ljubice, cvijeće, rijeka i trešnja*. Pejzažni motivi izazivaju ugodu kod lirskoga subjekta i tvore idiličnu atmosferu u pjesmi tako da bi ova pejzažna pjesma mogla biti idila. Solarova definicija idile nam to i potvrđuje: „Idila (...) naziv je za lirsku pjesmu, ali i za svako književno djelo s temom iz mirnog života u prirodi, posebno na selu.“ (Solar 1979: 137). Prva slika pejzaža prikazuje gledište lirskoga subjekta koji, osvrnuvši se oko svojega rodnoga sela na rijeci, s jedne strane vidi planine, a s druge morske vidike. U sljedećoj strofi već se usredotočuje na rane pupove koji cvjetaju, na badem kojeg oblijeću pčele i uzdrmava vjetar, što bi značilo da se lirski subjekt prisjeća slike ranoga proljeća u svom rodnom selu, a to nam potvrđuje i posljednji stih pjesme: „Kraj puta je prva trešnja procvjetala...“ (Pupačić 2007: 10). Cvijeće lirskom subjektu donosi sreću i upotpunjuje idilu, što iznosi u posljednjoj strofi: „Ljubice uberi, cvijeće radost nosi.“ (*op. cit.*: 10). Ljubice spominje i u prethodnoj strofi u drugačijem kontekstu, gdje ih želi staviti na grob malene žabe koju su pronašli kraj vode, čime iskazuje svojevrsni kontrast od stiha u kojem se opisuje kako ljubice donose sreću: „Mrtva je mala žaba kraj vode na travi. / Križ ćemo sastavit bijeli od grane

jablanove. / Ljubice uberi, i grob joj pozdravi.“ (Pupačić 2007: 10). Markota za ovaj stih naglašava kako lirski subjekt ovdje prikazuje posebnu skrb za cijeli živi svijet:

„Ta jedna sudbinska privlačnost i želja za stapanjem s blagodatima prirode (...), ta nasušna pjesnikova potreba da sva bića na ovom svijetu imaju ista prava i dostojanstvo, pa će i malu mrtvu žabu ispratiti s križem i ljubičicama na posljednji počinak (...); sve to govori o pjesnikovoj istančanoj senzualnosti, otvorenom srcu i djetinjnoj nevinosti.“ (Markota 2008: 7).

Ovdje se spominju i jablanove grane, što je čest pejzažni motiv u Pupačićevim pjesmama; susrećemo ga u nekoliko pjesmama ove zbirke, kakve su „Povratak u djetinjstvo“, „Akvarel“, „Ususret vodama“, a nalazi se i u njezinom naslovu. Motiv jablana pojavljuje se i kod drugih naših pjesnika, kao kod Dragutina Tadijanovića („Noć bez jablana“), Tina Ujevića („Visoki jablani“), A. G. Matoša („Jesenje večer“) i Pupačiću vremenski bliskoga Jure Kaštelana („Jablani“). Jablani su česti dio krajolika koji naši pjesnici opisuju na različite načine, pa tako Tin Ujević u „Visokim jablanima“ poistovjećuje drveće s izvanrednim pojedincima koji su poput jablana uzdignuti iznad ostalih ljudi i zato i usamljeni: „Mi stupamo bijelim dolom u tišini, / oni, sami, gordi, dršću u visini“ (Ujević 1979: 47). Pupačićev jablan u „Zaboravljenom djetinjstvu“ prkosi smrti, stoji iznad groba male žabe, uzdiže se iznad nje, kao što se i jablani u pjesmi Tina Ujevića uzdižu iznad ostatka svijeta. Motiv jablana predstavlja nešto što je čvrsto i što nije lako salomljivo, a predstavlja i snagu prirode koja nas okružuje. Također, jablan je poveznica neba i zemlje pošto se uzdiže iznad krajolika, a putem križa je isto tako motiv koji povezuje ovozemaljski svijet sa zagrobnim životom. Ovdje zato vidimo da pjesmom dominiraju biljni elementi, a uz njih se najčešće spominju i vode (*vidici morski, potok, voda, rijeka*); lirski subjekt pjesmu zamišlja kao potok ili rijeku koju moli da ne teče, zaziva ju i traži od nje da ostane s njim. Djeca se često i igraju pokraj potoka ili rijeke, gdje rade mlinove i dižu brane koje su ovdje „zemljana centrala“. Ostali pejzažni motivi pripadaju reljefu (*planina i polje*), zatim životinjama (*pčela, mrtva žaba*), a spominje se još i zagorski vjetar. Milićević opaža kako se motiv vjetera (uz motive kiše, neba i sunca) često pojavljuje u Pupačićevim pjesmama, što im daje poseban ugođaj:

„Te riječi kao da tvore i omeđuju njegov svijet, one mu daju svjetlost i snagu rasta i kretanja, jer zaista, taj svijet je gotovo uvijek u pokretu, u vitalnom bujanju, cvjetanju i

zrenju. Zbog toga ti elementi (...) u tom bujanju života uvijek sudjeluju kao plodotvorne i dobrohotne sile, a nikad kao rušilačka snaga.“ (Milićević 1978: 13).

Cijela pjesma zapravo predstavlja dječju igru, gdje je i slika mrtve žabe dio nje, budući da joj djeca grob pozdravljaju cvijećem koje je ovdje personificirano, donosi sreću. Vizualni motivi se nižu jedan za drugim, nalikuju na ljudska sjećanja koja se također nižu isprekidano jedno za drugim; predstavljaju fragmente iz zaboravljenoga djetinjstva lirskoga subjekta koje pokušava zajedno sastaviti.

Idilični krajolik nastavlja se u pjesmi „Cetina“, gdje se također opisuje kraj u kojem je Pupačić odrastao. Pjesma je jedna od zapaženijih iz prve zbirke, predstavlja vrhunac ushićenja lirskoga subjekta prema prirodi koja se nalazi pred njim:

„I zaista, to je jedna od onih Pupačićevih pjesama koje kao da su nastale same od sebe, iz onog čistog i blaženog udivljenja što ga je ovaj pjesnik, u svojoj mladosti, znao iskazati pred prizorima ovog svijeta, i to iskazati sasvim jednostavno i prirodno, u najobičnijem dječjačkom uskliku (...).“ (*op. cit.*: 15).

Lirski subjekt opetovano poziva čitatelja da obrati pozornost na dijelove krajolika Cetine: „Nije to nikakvo čudo, / ali, pogledajte je: / potopljeno selo / i ljepše klisure / od bilo kojeg grada.“ (Pupačić 2007: 16). Iako ističe kako ono što se nalazi ispred njega nije nešto neuobičajeno, u sljedećim stihovima već naglašava kako je krajolik koji gleda ljepši od svih gradova svijeta. Opreka selo – grad je ovdje vidljiva, ističući kako se ljepota niti jednoga grada ne može mjeriti s ljepotom Cetine, prostorom koji je nastao na potopljenim selima, okružen lijepim klisurama. O usporedbi grada i sela u književnosti piše i K. Nemeč ističući kako grad može nositi negativne konotacije, što bi značilo da se u prethodnim stihovima ističe selo kao čovjeku prisnije mjesto: „Za razliku od artificijelnoga grada, selo je tijesno povezano s prirodnom slikom svijeta.“ (Nemeč 2010: 7). Na kraju pjesme se također spominje grad u sličnome kontekstu: „Nije to zato / što Cetinu volim; / ali, ovakvog grada / još nisam vidio. / Bože moj, – Cetina!“ (Pupačić 2007: 16). Objektivno rasuđuje kada opisuje Cetinu, naglašava kako ju ne hvali zato što ju voli, zato što je njegov rodni kraj, nego zato što je ona zaista najljepša. Usklik lirskoga subjekta na kraju pjesme samo naglašava osjećaje radosti i divljenja koje u njemu pobuđuje ta rijeka. Traži od nas da obratimo pozornost na sliku Cetine u sutonu: „Pogledajte je, / kad se suton okupa: / tri ovce na otoku / i jedno magare. / I sve je potopljeno. / Samo jedan jablan / gleda svoj stas / u vodi...“ (*op. cit.*: 16). Putem vizualnih pejzažnih motiva životinja i biljke predočava nam ono

što lirskom subjektu skreće pozornost. Jablan je i ovdje personificiran, kao što je i motiv cvijeća bio personificiran u pjesmi „Zaboravljeno djetinjstvo“: gleda svoj odraz u rijeci Cetini. Povezanost vode i jablana vidljiva je i kod Jure Kaštelana: „Mene majka zove, mene majka voli: / jablane, evo ti vode, jablane moj.“ (Kaštelan 2007: 9). Jablan se ponovo uzdiže iznad ostatka svijeta te ga promatra iz visina, a i poistovjećuje se s ljudima kao i kod Tina Ujevića u „Visokim jablanima“ putem personifikacije. Dakle, dok je sve oko jablana potopljeno, on i dalje stoji, uzdiže se iz vode i prkosi poplavi. Može se zaključiti kako i ovdje prevladavaju isključivo pejzažni motivi raspoređeni u slobodnom stihu kojima je tema veličanje ljepote Cetine, a budući da je pjesma pisana jednostavnim jezikom (poput prethodne pjesme „Zaboravljeno djetinjstvo“) čitatelja može također podsjećati na uspomene koje su preuzete iz djetinjstva i napisane onako kako ih se lirski subjekt, sada kad je stariji, prisjeća. Isto nam potvrđuje i Mihanović naglašavajući kako Pupačićeve slike nalikuju onima u djeteta koje je zadivljeno prirodom svoga kraja:

„Sve njegove lirske slike o jablanima, o klisurama i oblacima u pomičnim ogledalima rijeka, o 'dugim kosama' vrba u odrazu bistrih virova njegove Cetine, (...) sve te slike vizualnog svijeta njegova krajolika uvjetovale su u Pupačića onaj prisni, konfesionalni pjesnički govor i ispovijest začudna djeteta (...).“ (Mihanović 1982: 239).

Matijašević također potvrđuje kako je autor pjesme prikazao radost i duboku povezanost koju osjeća prema svome rodnome kraju, a i naglašava kako zato na Pupačićev opus možemo gledati kao na uvid u njegov život (usp. Matijašević 1998: 5).

4.3. „Mladići“

Inspiracija rodnim krajolikom nastavlja se i u Pupačićevoj drugoj objavljenoj zbirci „Mladići“, no ovdje pronalazimo posebno naglašen spoj motiva pejzaža s motivima koji obilježavaju bliskost s obitelji:

„On je duboko u sebi nosio onu krvnu vezu, onu predaju što ga je spajala sa zemljom, s rodnim ognjištem, sa svojim ukućanima, s pređima. Tu je bila njegova mati, otac, braća, djetinjstvo, kuća, baština, ona najprisnija patrijarhalna ljudska zajednica, u kojoj ima nečeg iskonskog i legendarnog, nečeg čistog i teškog u isto vrijeme.“ (Milićević 1978: 15-16).

U pjesmama ove zbirke opaziti će se ta promjena stila pisanja: Pupačić će se i dalje poigravati s jednostavnim i svakodnevnim, svima razumljivim riječima, katkad se neće držati niti pravopisnoga pravila pisanja velikih i malih slova, a ponegdje je prisutno i izostavljanje interpunkcijskih znakova, što je vidljivo u najistaknutijoj pjesmi ove zbirke „More“. Pjesma „More“ glavni je primjer Pupačićeva opusa u kojem je uočljivo vješto poigravanje sa stihovima: „To je, valjda, jedna od najrazigranijih pjesama u nas.“ (Markota 2008: 8). Motiv mora prožima ovu pjesmu, pojavljuje se u gotovo svakom stihu, a jedini ostali pejzažni motivi pjesme nalaze se u sljedeća dva stiha: „i more i ja i ja s morem zlatom / sjedimo skupa na žalu vrh brijega“ (Pupačić 2007: 32). Dakle, pejzažni motivi koji su nadahnuli Pupačića bili su *more*, *žal* i *brijeg*, isključivo vizualni motivi povezani s vodom i reljefom. Prikazana je interakcija između lirskoga subjekta i mora, oni zajedno razgovaraju, slušaju se međusobno, šapuću si, izmjenjuju poglede, grle se, sjede zajedno na žalu i smiju se. Prema ovome opisu bi se činilo kao da se radi o odnosu dvoje prijatelja, no time se samo naglašava uzbuđenje koje lirski subjekt osjeća kada se susretne s morem. Ono se dojmama kao jedini prijatelj lirskoga subjekta budući da se ne spominje nitko drugi osim njih dvoje, a bliskost koju dijele vidljiva je iz navedene interakcije. Personificirano more je, prema zabilješkama koje donosi Nikola Milićević, nosilo za Pupačića malo drugačije značenje, a bilo je povezano s njegovim doživljajem mora iz dječjih dana, kada se s ostalom djecom uspinjao preko maloga brežuljka koji je skrivao more od Slimena:

„U svom zanosu on je naprosto dozivao more k sebi na brijeg, kad već nije mogao sići k njemu na žalo, do kojeg vodi visoka i opasna strmina. Tako se u zanosu grlio s njim, pozdravljao se i radovao. U tom trenutku divljenja nije se znalo tko koga pozdravlja, tko kome viče 'dobro jutro', on moru ili more njemu ili on i more zajedno nekom sveopćem moru, koje sve preplavljuje, sve obasjava zlatnim sjajem.“ (Milićević 1978: 19).

Slična personifikacija pojavljuje se i kod Dobriše Cesarića i njegove pjesme „Na novu plovidbu“, gdje more također dobiva svoju repliku: „More, ko mati, vuče je na krilo. / Ljulja je, šapće: Ništa nije bilo.“ (Cesarić 2005: 139).

Način na koji se nižu događaji i motiv mora u pjesmi „More“ zaista podsjeća na početak susreta s bliskom osobom, gdje se dvoje ljudi najprije međusobno gledaju, pozdravljaju, približavaju se jedno drugome, a vrhunac bliskosti biva u njihovu zagrljaju i uveseljavanju. More zato pokušava prići lirskome subjektu polagano i smireno:

„U Pupačićevu 'Moru' more je prijazno, bezopasno, bezazleno i pitomo, željno igre, gori od znatiželje, propinje se da bi upoznalo to biće, kao da mu je vršnjak, što stoji 'vrh brijega' i čini mu se tako privlačnim i bliskim.“ (Matijašević 1998: 17).

Osim opisanoga susreta, gradacija je naglašena i u opisu laganoga penjanja mora prema lirskome subjektu: „pa šuti pa se smije pa se penje / i gledam more gledam more zlato / i gledam more gdje se k meni penje“ (Pupačić 2007: 32). Također, izostavljanje interpunkcijskih znakova može označavati infantilnost izraza, pridonosi sveukupnom doživljaju pjesme kao susretu djeteta s morem. Čak su i navodni znakovi izostavljeni te je upravni govor istaknut postavljanjem razmaka između slova riječi, što bi moglo simbolizirati i šapat ljudskoga glasa i lagani šum mora: „i d o b r o j u t r o kažem m o r e z l a t o / i d o b r o j u t r o more more kaže“ (*op. cit.*: 32). Nedostatak pravopisnih znakova i jednake replike mora i lirskoga subjekta pridonose prikazu stopljenosti i prisnosti između njih, što dodatno zaokružuje cijelu temu pjesme, a ta prisnost jednaka je onoj između subjekta i objekta o kojoj piše E. Staiger (*usp. Slavić 2011: 90*). Razgovor između mora i lirskoga subjekta sličan je onome u pjesmi „Ne“ španjolskoga pjesnika Juana Ramóna Jiménez, no lirski je subjekt kod Pupačića u prisnijem odnosu s morem: „Dok ja prolazim, more mi, / za trenutak, reče: da. / A onda, odjednom, / po stotinu, po hiljadu puta: Ne! / ponavljajući ga do u stravičnu beskonačnost.“ (Jiménez, pregled: 26. 9. 2017.). Ranije smo spomenuli kako je Jiménez utjecao na Pupačića i njegove suvremenike, a pjesma „More“ prikazuje nam kako su se ti utjecaji manifestirali kod hrvatskoga pjesnika (*usp. Maroević 2007: 135-136*). S druge strane, susret lirskoga subjekta i mora mogao bi se promatrati i kao susret čovjeka s Bogom, što bi značilo da je u pjesmi prisutan biblijski intertekst. Motiv mora koji predstavlja Boga tada bi bio biblizam: „Bibilizam je simbol iz 'Biblije' koji sama knjiga vidi svetim ili mu u određenom času naglašava bitnost.“ (Slavić 2011: 9). Na početku pjesme lirski subjekt opisuje more koje se penje k njemu kao što bi i Bog dolazio prema čovjeku: „i gledam more gdje se k meni penje“ (Pupačić 2007: 32). Bog predstavlja i more ljubavi koje se približava ljudima, vječna je i beskrajna ljubav. U sljedećim stihovima subjekt i more se međusobno slušaju, subjekt šapuće moru: „i slušam more d o b r o j u t r o veli / i ono sluša mene ja mu šapćem / o d o b r o j u t r o more kažem tiho“ (Pupačić 2007: 32). Bog sluša nas i mi slušamo Boga u molitvi, u tišini komuniciramo s njim, u nutrimo svojega bića. Poslije more sluša i smije se što bi mogla biti radost zbog uspostavljene komunikacije, radost zbog odgovora na Božju blizinu: „a more sluša pa se smije / pa šuti pa se smije pa se penje“ (*op. cit.*: 32). Spominje se i zlato pokraj motiva mora što nalikuje na tepanje bliskom

čovjeku, a Bog u „Bibliji“ sebe naziva Svjetlošću, svjetlo je svijeta: „Ja – Svjetlost – dođoh na svijet / da nijedan koji u mene vjeruje / u tami ne ostane.“ (Iv 12, 46). Posljednji stihovi pjesme također se mogu usporediti s komunikacijom čovjeka i Boga: „i more i ja i ja s morem zlatom / sjedimo skupa na žalu vrh brijega / i smijemo se smijemo se moru“ (Pupačić 2007: 32). Lirski subjekt se uzdiže na najviši dio brijega isto kao što se za susret s Bogom moramo izdignuti iznad zemaljskih stvari. Osim toga, radost će nas obuzeti kada se napokon susretnemo s Bogom jednako kao što je u pjesmi lirskega subjekta razveselilo more: „Dosad niste iskali ništa u moje ime. / Ištite i primit ćete / da radost vaša bude potpuna!“ (Iv 16, 24).

Pejzažni motiv vode pojavljivao se u svim pjesmama koje su se do sada interpretirale u tekstu, a jednako vrijedi i za još jednu od često spominjanih Pupačićevih pjesama „Tri moja brata“. No, ovdje će taj motiv poprimiti drugačiji ton. Naime, lirski subjekt će se prisjećati sretnih trenutaka iz djetinjstva, koji će biti povezani s prizorima iz prirode i druženjem s njegovom braćom, no posljednja četiri stiha mijenjaju taj veseli ton pjesme: „Imao sam braću. / (Imao sam uspravan hod.) / To su bila tri moja brata: / moj brat, moj brat, i moj brat.“ (Pupačić 2007: 33). Lirski subjekt priziva tu prošlu prisnost s braćom koje više nema uspoređujući svoje osjećaje s motivima iz prirode: „Imao sam glas kao vjetar, / ruke kao hridine“ (*op. cit.*: 33). Sada lirski subjekt gleda na pejzažne motive kao na nešto daleko, nešto što više nije u njegovoj blizini: „Poslije obiteljske tragedije sve postaje nekako drugačije, sumorno i tužno. Slike zavičaja blijeđe, predskazuju se crne slutnje.“ (Markota 2008: 9). Budući da se u pjesmi priziva nešto što više nije prisutno niti dohvatljivo lirskega subjektu, dalo bi se zaključiti da se ovdje radi o elegiji, a elegiju Solar objašnjava na sljedeći način: „(...) elegija sve više postaje naziv za pjesmu u kojoj se izražava tuga, bol i žaljenje za nečim nedostižnim.“ (Solar 1979: 136). Iako ova pjesma, kao i cijela zbirka „Mladići“, ima sličnosti u temama i motivima s prethodnom zbirkom, glavno obilježje koje ih razdvaja je ta promjena tona: „Pa dok u prvoj nalazimo ditiramb, idilično, u drugoj naprotiv susrećemo elegiju, tragično osjećanje života.“ (Matijašević 1998: 15). Ostali pejzažni motivi iz prirode u ovoj pjesmi su sljedeći: *jezero, jablani, rijeka, livade i potoci*. I ovdje prevladava motiv vode, koji je ponovno personificiran: „Jezera su me slikala / (...) Rijeka me umivala za sebe. / (...) Livade su me voljele. / Nosile su moj glas / i njim su sjekle potoke.“ (Pupačić 2007: 33). Svi ti pejzažni motivi oslikavaju ponovno slike iz djetinjstva te sliku lirskega subjekta koju je imao sam o sebi: uz svoju braću se osjećao snažno, nepobjedivo i voljeno, a budući da je pjesma pisana u prošlom vremenu, sada je taj osjećaj

odsutan zbog odsutnosti njegove braće. Pupačić tu prisnost unutar obitelji uvijek je opisivao na poseban način u svojim pjesmama, što ističe i Šoljan:

„Pjesma je obred, blagovanje zajedničkog kruha. Ona afirmira smislenost života, ispunjenog dubokim štovanjem i prihvaćanjem plemenskih zasada, koje su ujedno i prirodni zakoni. Stoga je karakteristično da Pupačić veoma često pjeva o najužoj obitelji, ali ne u smislu osobnom, niti građanskom, nego gotovo kao o zadruzi, plemenskoj zajednici.“ (Šoljan 1979: 701).

Pjesma je sastavljena od vizualnih i auditivnih pjesničkih slika, a one su također posebno raspoređene. Najprije je izražena usporedba osjećaja subjekta s pejzažnim motivima, a kasnije način na koji se priroda odnosila prema njemu dok je bio sjedinjen sa svojom braćom. Na početku pjesme hiperbolom se ističe kako je lirski subjekt u prošlosti imao glas kao vjetar, a pred kraj pjesme se napominje kako su mu livade nosile glas i njime sjekle potoke, što označava najprije jačinu njegovih osjećaja i poslije manifestaciju tih osjećaja u prirodi. Ističe se taj sklad lirskoga subjekta i prirode koji živi samo u sjećanju subjekta te sada prevladava suprotan ugođaj:

„Izražava onaj sjaj koji je imao, da bi se u njemu odrazila tama koja ga okružuje. A taj sjaj, tu izgubljenu sreću fiksira u slikama prirode, u kojima se on najbolje vidio: te slike su predstavljale snagu i ljepotu njegova svijeta.“ (Milićević 1978: 17).

Ljepota ove pjesme ogleda se u kontrastu, u toj promjeni iz svijetlih tonova u tamne, što je označeno početnim i posljednjim stihovima pjesme i čime ova pjesma nalikuje zatvorenom krugu (usp. Milićević 1978: 16-18). Posljednja dva stiha u kojima se tri puta ponavlja riječ brat dojma se kao mrtvačko zvono koje zvoni pojedinačno za svakim poginulim bratom čime se dodatno naglašava tamni ugođaj pjesme: „To su bila tri moja brata: / moj brat, moj brat, i moj brat.“ (Pupačić 2007: 33). Prožetost pejzažnih motiva i motiva preuzetih iz obiteljskoga života često je mjesto u Pupačićevoj lirici, a primjer za to prisutan je u pjesmi iz iste zbirke koja se također bavi prikazom njegova zajedništva s braćom. Pjesmu „Nas sedam braće“ Mijović Kočan gleda kao primjer odanosti idili seoskoga rodnoga kraja te drži kako je ona uzoran uradak kada su u pitanju pjesme s temama koje promoviraju obiteljske vrijednosti i moral (usp. Mijović Kočan 1997: 9-10). Ostale pjesme iz ove zbirke, kao i iz zbirke „Kiše pjevaju na jablanima“ pripadaju početnim fazama Pupačićeva stvaralaštva, no u sljedećoj zbirci „Cvijet izvan sebe“ dolazi do malih promjena u njegovoj poetici.

4.4. „Cvijet izvan sebe“

U prvim fazama Pupačićeva stvaralaštva uvijek se isticala prisnost lirskoga subjekta i krajolika koji ga okružuje, a i prisnost lirskoga subjekta i njegove porodice, rodnoga kraja. Ranije se u tekstu istaknuo infantilni stil pisanja u pjesmama, dječja naivnost pogleda na svijet, idealizirane slike krajolika koji ga okružuje, osjećaj zajedništva, ljubavi i prihvaćanja. Tragovi toga osjećaju se i u pjesnikovim pjesmama izdanim nakon prvih zbirki, no vidljivo je lagano odstupanje od ranijih tema. Prve naznake odstupanja vidljive su u Pupačićevoj trećoj zbirci „Cvijet izvan sebe“. Markota drži kako se u ovoj fazi Pupačićeva pjesništva još ponegdje osjeća radost povezana uz zavičaj, no kako ipak prevladavaju motivi preuzeti iz gradske sredine u kojoj lirski subjekt pokušava pronaći bliskost sličnu onoj koju je doživio u ranije opisanom zavičaju:

“U trećoj Pupačićevoj knjizi (...) još uvijek nije potpuno iščeznula pjesnikova razdraganost zavičajnim pejzažima (...). Međutim, ne više tako uspješno i razdragano kao nekad.“ (Markota 2008: 9).

Ovdje će se izdvojiti dvije pjesme u kojima je pjesnik i dalje vjeran svome starome stilu, no s nekoliko preinaka. Te preinake vidljive su i u korištenju pejzažnih motiva:

„Treća pjesnikova zbirka, 'Cvijet izvan sebe' (1958) proširila je motivske raspone i uvećala izražajne registre, no uglavnom nije izgubila prirodnost osobnoga glasa. I u urbanom ambijentu prepoznajemo brižnog ili zanesenog mladića, pratimo meditativnog i refleksivnog šetača, premda u očigledno izmijenjenom krajoliku (ulica, brežuljaka, šume).“ (Maroević 2007: 136-137).

Mijović Kočan tvrdi kako ta promjena u načinu pisanja ima veze s Pupačićevim preseljenjem u Zagreb i dolaskom u doticaj s tamošnjim književnicima koji su se počeli okretati uzorima iz Amerike; iako su se autorovi kolege, poput Antuna Šoljana, dobro snalazili unutar novih strujanja, Pupačić se tu nije, prema kritici, najbolje snašao (usp. Mijović Kočan 1997: 7). Tadašnji trendovi nisu se uklapali u idilični krajolik kojim se Pupačić prije bavio, no i u to vrijeme bilo je nekih iznimki u piščevu opusu. Jedna od njih je pjesma „Balada o rijeci“, čiji naslov već najavljuje ton na kakav nismo do sada navikli od Pupačića. U pjesmi „Cetina“, koja je pripadala prvoj zbirci, opisana je skladna slika krajolika kojoj se lirski subjekt divi, no u „Baladi o rijeci“ opaža se potpuno drugačiji ton, a najuočljiviji je u posljednjim stihovima

pjesme: „Ribiči su ulovili rijeku / na udicu. Rijeka se / svija. I umire!... / I nema više rijeke. Nema / više rijeke! / Tužna rijeko.“ (Pupačić 2007: 47). Pjesma kao da obilježava i smrt rijeke i kraj njegove stare slike prirode. Odlazak rijeke i prestanak sreće vidljiv je i u sljedećim stihovima: „Ona razgrće / žalo i bježi. / I bježi! Kuda? / Kuda srljaš, sretna / rijeko?“ (*op. cit.:* 46). Rijeka kao da predstavlja čovjeka koji odlazi u neizvjesnost prepunu opasnosti, napušta nevinost kako bi krenuo dalje u životu i sazreo. Tema pjesme je ponovno personificirana rijeka koja izmiče te koju pokušavaju uloviti ribiči, osmero lovaca, na svojim udicama. Na kraju im to i uspijeva, a naglašeno je kako se rijeka svija poput ribe i umire, nema je više. Rijeka se nije uspjela uliti u more zbog čega ono nezadovoljno riče, žedno je. Dokaz tome bili bi ovi stihovi: „Približila se brda / jedno drugom. / Nešto pričaju. / Spojile se / dvije obale. / I riče / odnekuda žedno / more.“ (*op. cit.:* 47). Rijeka koja srlja mogla bi ponovno predstavljati čovjeka, ali i život koji naglo prolazi, dok bi lovci predstavljali opasnosti i kušnje koje ljudi susreću na putu, a kojima rijeka nije uspjela uteći. Ona se trebala susresti s morem, trebali su zajedno tvoriti skladnu cjelinu, no budući da je rijeka nepromišljeno srljala i ulazila u različite opasnosti, oni se nisu uspjeli sjediniti. Srljanje rijeke u propast predstavlja gubitak za more koje sada riče zbog njene propasti isto kao što bi i srljanje čovjeka predstavljalo gubitak za drugog čovjeka koji mu je blizak, a s kojim se je htio sjediniti i tvoriti nešto veće. Mamci za ribe, meke, primamljive su i jake te im se teško osloboditi kao i napasti s kojima se susrećemo na životnom putu, a zbog kojih često padamo: „Znaš li / da su im meke / omamljive i da su / udice njihove / jake?“ (*op. cit.:* 47). Također, rijeka i more mogu označavati čovjeka i Boga, gdje se čovjek zbog kušnji koje susreće na putu ne uspijeva na kraju ovozemaljskoga života sjediniti s Bogom u raj. Žedno more koje riče podsjeća na Boga koji plače za propalom dušom kojoj više nema povratka. Nadalje, spominju se i dva brda između kojih teče ta rijeka, koje ona razdvaja na početku pjesme kako se ne bi poljubili. Ta dva brijega spominju se u još nekim Pupačićevim pjesmama ove zbirke (kao u pjesmi „Dva brijega“ podijeljenoj u dva dijela); i u tim pjesmama opisuje se rijeka koja ih odvaja, što bi značilo da je to opetovani motiv u piščevim pjesmama. Zanimljivi su i stihovi u kojima se rijeka dodatno uspoređuje s ribom: „Razletješe se / zlatne krljušti / i zasjaše se / rasute po modroj / dolini.“ (*op. cit.:* 46). Ovdje bi zlatne krljušti mogle simbolizirati kapljice vode koje se sjaje na suncu nakon što rijeka zapljuska dva brijega između kojih prolazi. Prevladavaju dakle ponovno motivi vode (*rijeka, jezero i more*) i reljefa (*žalo, brda, klisure, dolina i obala*), a oni su u dodiru s motivima povezanim uz ribiče odnosno lovce, što su *mračni plaštev, noge i udice*. Motivi su i ovdje vizualni te im raspored opisuje kretanje rijeke: njen put kreće se od nogu lirskoga subjekta, provlači se kroz dva brijega, dolazi do ribiča

koji ju love nakon čega ona umire. Ovaj loš završetak glavnoga motiva pjesme zapazio je i Milićević, koji ju je usporedio s pjesmom „Cetinom“:

„U tom pogledu bi bilo zanimljivo pogledati 'Baladu o rijeci' i usporediti je s 'Cetinom', iz prve zbirke. Rijeka je ista, tamo i ovdje, a kolika je razlika! Cetina: jasna i pitoma, u slici zanosa i divljenja, a ovdje: rijeka-utvara, priviđenje, nešto nestvarno i neuhvatljivo, prijeteće.“ (Milićević 1978: 22).

„Balada o rijeci“ pisana je i izlomljenim stihom, prisutno je često korištenje pjesničke figure prebacivanja: „O žute / klisure udaraju zelena / bedra. / (...) Kuda srljaš, sretna / rijeko?“ (Pupačić 2007: 46). Navedeni primjer pokušaj je praćenja tadašnjih trendova u književnosti, želje za ubacivanjem nemira u sveopći doživljaj pjesme, no kako je ranije navikao na korištenje stihova preuzetih iz narodne književnosti, i ovdje se taj pokušaj činio loše obrađenim (usp. Milićević 1978: 22). Na sličan način napisana je još jedna pjesma iz zbirke pod naslovom „Jutro“. Unutar ove zbirke pjesma je posebna po tome što ne sadrži tamne tonove, vidljiva je slika prirode kakva je prikazana u Pupačićevim starijim pjesmama. Glavni motiv ovog uratka je također potok, no ovdje je prikazano njegovo buđenje i razmišljanje lirskoga subjekta o tome kako bi potok mogao provesti to jutro. Pejzažni motivi u ovoj pjesmi podijeljeni su na motive vode (*potok, bara, ušće, izvor, jezero i poplava*), motive reljefa (*brdo, ledina i dolina*) motive biljaka (*cvijet i latice*) i spominje se *sunce* kao jedan motiv svemira, što bi značilo da i u ovoj pjesmi prevladavaju pejzažni motivi vode. Na početku pjesme je naglašeno da potok ponovno izlazi na jedno brdo, što bi mogla biti njegova svakodnevna rutina, te se opisuje kako promatra cvijet koji se tamo nalazi: „Eno je potok (opet!) / izišao / na jedno brdo, da / pogleda: nije li se / cvijet pristojno / okrenuo i nije li / pravovremeno / otvorio latice jednome suncu.“ (Pupačić 2007: 51). Provjeravanje cvijeta je jedina radnja za koju je lirski subjekt siguran u pjesmi, sve ostale nagađa. Razmišlja što bi sve potok mogao učiniti: okružiti ledinu, usjeći se u dolinu kako bi pokrenuo mlin, razbistriti baru i krenuti prema ušću, popiti izvor i zaspati, odvezati čvor jezera ili rasplesti i skupiti poplavu. Personifikacija elemenata iz prirode i ovdje je prisutna; motivi iz pejzaža poprimaju karakteristike čovjeka: pristojno se okreću i razmišljaju, kao u sljedećem primjeru: „Možda je naumio / razbistriti / situaciju bare / i produžiti / prema ušću, koje se / sigurno / negdje nalazi.“ (*op. cit.*: 51). Pjesnik kao da nam time želi oslikati kako bi to izgledalo kada bi priroda mogla razmišljati, pa ističe kako i potok nekada, kao i ljudi, želi odmarati: „Možda kani / usput / popiti neki izvor / i izvrnuti se / na leđa / i zaspati.“ (*op. cit.*:

51-52). Takvo viđenje prirode vidljivo je u još nekim pjesmama zbirke, no ova pjesma se od njih razlikuje po tonu:

„Tako je priroda doživljena u 'Silovitom rastu drveća', gdje od vizualnih slika prelazi na unutrašnje osjećanje prirode, na njen nevidljivi život koji je pun nemira, nagona i tamnih podzemnih sila, iz kojih izbija 'moć rasta i rađanja', moć života.“ (Milićević 1978: 23).

U „Jutru“ tih tragova nemira nema, pejzažnim se motivima na veseliji način prikazuje okružje jednoga potoka koji ovdje čak namjerava popraviti nepogode u prirodi, pa tako razmišlja bi li razbistrio jednu baru ili sakupio jednu poplavu, namjera mu je pomoći ostalim „stanovnicima“ njegova krajolika. Kako smo naveli i za neke ranije uratke, i ovdje je prisutno prožimanje subjekta i objekta prema Emilu Staigeru gdje se lirski subjekt nesvjesno poistovjećuje s potokom (usp. Slavić 2011: 90). Lirski subjekt promatra prirodu na način na koji ju u „Baladi o rijeci“ promatra rijeka, a moglo bi se reći i da se radnje potoka mogu prevesti u radnje čovjeka koji ustaje ujutro i razmišlja o mogućim poslovima kojih bi se mogao prihvatiti u novome danu. Potok se uspeo na brdo i s njega promatra ostatak krajolika što može označavati lirskoga subjekta koji želi iz više perspektive sagledati probleme koji su mu se našli na putu te ih tako pokušati riješiti. Kako potok pokušava razbistriti baru, tako ponekad i čovjek želi razriješiti sukobe ili svađe s ljudima: „Možda je naumio / razbistriti / situaciju bare“ (Pupačić 2007: 51).

4.5. „Ustoličenje“

Pjesme objavljene u zbirci „Ustoličenje“ prevladavaju u izboru zbirke „Izabrane pjesme“, no među njima ne nalazimo tekstova koji su isključivo pejzažne naravi. U ovom razdoblju Pupačićeva pjesništva najuočljiviji su pokušaji pisanja misaone lirike u kojoj motivi iz krajolika poprimaju drugačija značenja. Isto nam se potvrđuje u sljedećem navodu Matijaševića:

„Ako mu je do tada svijet izgledao kao da je stvoren po nekom planu, po volji neizreciva uma, iz beskrajne dobrote i neuvjetovane ljubavi, kao posebno izabrano, pomno uređeno, prikladno i povlašteno mjesto za čovjeka, sada od takva izgleda nije gotovo ništa preostalo. Pokazao mu se iznenada nečim u sebi posve zbrkanim, alogičnim, tuđ i neobjašnjiv, i nadasve prijeteći.“ (Matijašević 1998: 7).

More u pjesmama „Ustoličenja“ nije više ono more kojem se lirski subjekt divio u ranijim zbirkama; sada ono poprima preneseno značenje i pomoću njega pjesnik pokušava dočarati

drugačiji ugođaj. Primjer tome je pjesma „Jedno drugo more“ koja označava misaono more: „Jedno drugo more je unutarnje, slobodno more čovjekovo, more poezije, stvaralačkog čina, more koje 'vladari ne poznaju niti mu vladati mogu'.“ (Milićević 1978: 32). „Ustoličenje“ se sastoji od više ciklusa, a svaki obrađuje posebnu temu: „(...) Pupačić je gradio zatvorene i zaokružene cikluse, u kojima je varirao na teme izgubljenosti i otuđenja, praznine i ništavila, mirisa i čudesa, groblja i stvari.“ (Maroević 2007: 137). Ti tamni tonovi zapažaju se i u pjesmi „U vrijeme pristajanja“, gdje se opisuje lirski subjekt koji bježi od gorućega mora veslajući rukama. Osjećaji izgubljenosti i nemira pojačavaju se unutar pjesme ponovno pomoću motiva preuzetih iz pejzaža, no i dalje nije riječ o stvarnome krajoliku koji se pokušava predočiti, već o zamišljenoj opasnosti koja se želi izbjeći: „Ovo more, koje gori, rukama preveslavam. / Užas me obuze, jer eno zavjera se priprema. / Kopno se, kao zamka, prekrilo tamom.“ (Pupačić 2007: 69). Valja naglasiti kako je uloga pejzažnih motiva ovdje drugačija jer oni prijete, a mogli bi označavati loše okolnosti ili neugodne osjećaje od kojih lirski subjekt pokušava pobjeći. Unutarnja previranja prisutna su i u pjesmi „Krikom u suncu“. Lirski subjekt ih uspoređuje s kretanjem riba, gdje se ponovo opaža ranije spomenuto stapanje subjekta i objekta prema E. Staigeru: „Evo se pokrenu u meni ono nešto / slično miguljanja riba u jezeru koje sahne / još više pritiješnjenjnoj zvijeri.“ (*op. cit.*: 71). Lirski subjekt sada je razlomljen u sebi, a navedene pojave iz prirode znak su različitosti koje se pojavljuju u svijesti subjekta. Ribe u jezeru i pritiješnjenjone zvijeri znakovi su sumnji koje ga obuzimaju, a te sumnje naglašava pejzažnim motivima i u sljedećim stihovima: „Ko voda se talasa / Pa se propinje, crveni kako me plijeni“ (*op. cit.*: 71). Milićević drži kako je Pupačić promijenio tematiku uvidjevši kako svijet koji ga okružuje nije jednak skladnim, idiličnim slikama kojima ga je prikazivao u ranijim pjesmama; sada opaža njegove loše strane i nered koji njime vlada (usp. Milićević 1978: 24). Mihanović također ističe kako onog ranijeg Pupačića rijetko susrećemo u pjesmama ove zbirke:

„Spontanost prvih jednostavnih nadahnuća se gasila; izražaj je postajao napregnut, isprekidan, prošaran artificijelnim poetskim slikama i nategnutim metaforama, kao da je oblikovan posljednjom snagom.“ (Mihanović 1982: 243).

Čak je i raspored pjesama obilježila promjena: iako je i dalje pisao slobodnim, izlomljenim stihom, sada su pjesme bile napisane na sredini stranice, što je mnoge podsjećalo na Šimićeve simetrične pjesme iz „Preobraženja“ (usp. Mijović Kočan 1997: 10). Tragovi prijašnjega stila vidljivi su u njegovu ciklusu „Hodočašće mirisa“, no i ovdje su pejzažni motivi iskorišteni kako bi se opisao unutarnji svijet lirskoga subjekta: „Netko je posadio vjetar u moj smijeh / I vjetar

raste raste“ (Pupačić 2007: 74). Ovaj vjetar koji se nalazi u osmijehu lirskoga subjekta mogao bi se povezati s glasom koji je imao u pjesmi „Tri moja brata“, što bi mogao biti znak laganoga povratka starih ugodnih osjećaja koji su u njemu prevladavali dok je još bio sjedinjen sa svojom braćom. Vjetar u njegovu osmijehu opisan je u pjesmi „Bijeli miris“, no taj ciklus napisan je prije većine uradaka iz zbirke „Ustoličenje“ i tematski je sličniji pjesmama iz ranije objavljene zbirke „Cvijet izvan sebe“:

„To je svijet djetinjstva, iznesen u oblike dječjeg, naivna kazivanja, pun neke tajanstvene mistike, kakva se može samo u dječjoj mašti uobličiti. A tu je i želja zrela čovjeka da se vrati nepomućenom svijetu bajke, da bi mogao gledati more i brda onako kako ih je nekada gledao, da bi trčao zajedno sa stablima i slušao svirku oblaka.“ (Milićević 1978: 30).

Jedini pejzažni motivi koji se pokraj motiva vjetra pojavljuju u ovoj pjesmi su motiv ruže i motiv krajolika: „Predjeli kud se skrivam / trče za mnom / U ruže se pretvaraju poljupci vjetra“ (Pupačić 2007: 74). Cijela pjesma je pokušaj povratka u ranije razdoblje kada se lirski subjekt osjećao bolje nego što se osjeća trenutno, ali niti ovdje nema pjesničkih slika koje bi čitatelju mogle predočiti sliku pejzaža. Kritika također drži kako Pupačić nije ostvario većih kvalitativnih pomaka u pjesmama ovoga ciklusa:

„Pupačić nije bio sretnije ruke ni sa svojim sinestetičkim pokusima, nalik Apollinaireovim, u ciklusu 'Hodočašće mirisa' /zeleni, bijeli, ljubičasti, žuti, plavi, itd. mirisi/, u kojima nastoji obnoviti već nestvarne slike djetinjstva.“ (Matijašević 1998: 24).

4.6. „Moj križ svejedno gori“

Posljednja Pupačićeva zbirka objavljena je posthumno nakon njegove tragične smrti u zrakoplovnoj nesreći godine 1971. Ona zatvara krug Pupačićeva opusa budući da se pjesnik ovdje ponovno vratio starim temama krajolika i odrastanja, no s malenim preinakama. Naime, opisivao je ponovno pejzaž iz drugačije perspektive:

„Pjesnik koji je krenuo u tajnu poezije sa slikama svog djetinjstva, obitelji, zavičajnog krajolika, pučke predaje, s dozrijevanjem samo je proširio i učvrstio taj vidokrug, dao mu je šire, jasnije i dublje značenje: uži zavičaj će postati zemlja, domovina, obiteljska

predaja pretvorit će se u predaju naroda, u viziju povijesti, u koju su uključeni stoljetni stvaralački, ljudski i pjesnički napori.“ (Milićević 1978: 37).

Stihovi pjesme „Između neba i zemlje“ potvrda su prelaženja u nove tematske prostore: „Cijeli moj narod korača između neba i zemlje“ (Pupačić 2007: 110). Lirski subjekt ovdje ne zastupa samoga sebe, nego cjelinu. Takav subjekt nalazi se i u pjesmi „Tri moja brata“, no ovdje tu cjelinu čini čitav narod. Pjesma je napisana u doba zamaha hrvatskoga proljeća (krajem 60-ih - početkom 70-ih), što objašnjava tematiku koju obrađuje i zastupljen ugođaj. Ispod naslova naznačeno je kako se u pjesmi opisuje grad Omišalj na otoku Krku, a u njoj se veliča ljepota grada i narod koji je urezan u borove, sunčevu svjetlost, kopno i more te zidine od kojih je grad sagrađen. Pjesma je prepuna pejzažnih motiva koji se mogu i ovdje razvrstati na motive vode (*more*), motive reljefa (*kopno, obala, bijeli pijesak, zemlja i kontinent*), motive svemira (*nebo, sunčane zrake i zvijezde*), motive životinja i biljaka (*štakori i borovi*), motive naselja (*grad, ostatci krovovlja i zidine*) i motive iz meteorologije (*vjetar*). Već u prvim stihovima prisutni su mnogi od navedenih motiva kojima se opisuje položaj grada: „More i kopno / Grad nad obalom / I rub bijeloga pijeska između neba i zemlje“ (*op. cit.*: 109). Dalje opisuje skladnu i umirujuću sliku koja suprotstavlja ponovno dijelove kopna i mora: „Gle kako ga prebire / U visinama borovi / Prstima sitnim poput sunčanih zraka / Iglicama šapata / Od kog se nabire more“ (*op. cit.*: 109). Prebiranje borova i nabiranje mora opisuje kretanje prirode koja okružuje grad, a njihovom kretanju doprinosi vjetar koji se spominje dalje u pjesmi: „Vjetar miluje more da u spokoju bez plača sniva“ (*op. cit.*: 109). Kretanja pejzažnih motiva ovdje su opisana kretanjima ljudi: oni prebire prstima, nabiru, miluju, snivaju ili se propinju na prste, teže za oslobođenjem svoga naroda: „Kopno se propinje na prste / Čekajući uzalud lađe / A grad je zatvorio tamu i prekrio se ostacima / krovovlja“ (*op. cit.*: 109). Kopno koje se propinje na prste i grad koji se pokriva krovovima mogao bi biti i sinegdoha za stanovnike Omišlja čiji se trag vidi u cijelom gradu i njegovu okolišu. Ta sva uzburkana priroda reakcija je na povorku iz davnina koja glasno dolazi i koja je utisnuta u svakom najmanjem djeliću grada: „Povorka iz davnina izvire / Povorka ne prestaje / Tutnji / Povorka sve dalje korača / Cijeli moj narod korača između neba i zemlje“ (*op. cit.*: 109-110). Ti zadnji stihovi potvrda su ranije navedenoj tezi da Pupačić sada krajolik koji opisuje gleda iz perspektive povijesti, gleda njegovu širu sliku, obazire se na ljude koji su stvorili pejzaž o kojem on piše pjesme. Zato su sve kretnje u prirodi usklađene s narodom, priroda je ta koja čuva uspomenu na prošlost i koja pamti svaku žrtvu podnesenu za nju: „Kap po kap znoja iscijeđenog iz umrle krvi / Na svakom zrncu po stopa / Otisnuta prema

nebu;“ (*op. cit.*: 109). U sljedećim stihovima motivom zrnaca svjetlosti ističu se kneževi, kraljevi i ostali ljudi koji su pali za Hrvatsku i pomogli u izgradnji naroda, a zrnca mogu označavati i dokumente koji čuvaju djela hrvatske književnosti: „Od kog se nabire more / Zrnce po zrnce svjetlosti / Preostale iz davnina“ (*op. cit.*: 109). Slično korištenje motiva pojavit će se u još jednoj Pupačićevoj antologijskoj pjesmi „Moj križ svejedno gori“, no pejzažni motivi ovdje ipak nisu u središtu u jednakoj mjeri. Tema pjesme povezuje se s Pupačićevim predviđanjem svoje nesretne sudbine, opisuje rastanak svijeta s lirskim subjektom čiji križ i dalje gori:

„Pupačić neprekidno živi u opsadi smrti, sluti je, strepi od nje, gotovo panično osjeća da pijesak iz njegove klepsidre ubrzano istječe, da ništa neće stići obaviti, pa stoga živi nervozno, ustreptalo, nestrpljivo, želeći što prije 'ostvariti čudo', izgorjeti u vječnost – što prije i što potpunije.“ (Matijašević 1998: 8).

O sličnome predviđanju sudbine piše i Dubravko Horvatić u svojim djelima: „Pjesnik biva drugačijim (...) po učestalim ratnim simbolima, proročkim stavovima te konačno po alegoriji koja (...) tumači nacionalni usud.“ (Slavić 2011: 248). Lirski subjekt kod Pupačića nakon rastanka i dalje nosi svoje patnje sa sobom u drugi svijet, kreće prema nepoznatoj svjetlosti koju predstavlja zvijezda: „Udaljuješ se; bez pozdrava, bez riječi, bez boga / I odlazim prema istoj nepoznatoj zvijezdi“ (Pupačić 2007: 120). Svijet je bez boga, ugasio je svoj križ i svoju vjeru te se okrenuo materijalnosti, no lirski subjekt i dalje ima vjere jer njegov križ svejedno gori. Zato se i udaljava od svijeta s kojim više ne dijeli jednake vrijednosti, a koji postaje hladan, bezbožan i grešan i polagano tone: „Ti toneš po svome snu“ (*op. cit.*: 121). Pejzažni motivi su ovdje povezani s oslikavanjem te patnje uzrokovane rastankom i propadanjem svijeta, pa se spominju motivi *zvijezde, snijega, zemlje, grada, sela i vode*. Motivi snijega i zemlje, grada i sela tvore kontraste: „Snijeg pada / Zemlja raste / A ti poražen toneš / Grad li si, selo, ili neki postišeni narod / U krčmi / Moj križ svejedno gori“ (*op. cit.*: 120). U prirodi se i dalje sve kreće kao i inače, no svijet izmiče lirskome subjektu. Isto tako, ističe kako se rastavlja i od ljudskoga roda na svijetu, koji može biti ili grad ili selo ili ljudi iz krčme koja označava grešno stanje. Lirski se subjekt rastaje od svijeta u potpunosti što se samo ovdje naglašava. Tragovi božje duhovnosti i milosti i dalje padaju na svijet, što je prikazano iskrama, no svijet se ne obazire na to, bog se uzalud trudio oko njega: „Iskre po tebi pršte / Peku stravične snove / Moj svijete, uzalud stvárân / Moj svijete, uzalud ljubljen“ (*op. cit.*: 120). Ljudi ratuju i razaraju, čime se udaljuju od Boga koji ljubi, a posljedica takvom ponašanju čovjeka je svijet prepun nevolja:

„Sjene velikih vojski nadiru iz davnina / Zrak su omastile strijele / Razbijen / Usitnjen sanjaš / Neprestane pritišću more / Vjekovi pokapaju svjetlo / Rane otaca izrastaju u kraste“ (*op. cit.*: 120-121). Isus je sada taj koji nosi križ koji predstavlja grijeh svijeta, što je opisano u pjesmi: „Divna majka Margarita prodaje suze / Majka Margarita / Moj križ svejedno gori / Nosim ga – moj križ a tvoje ime“ (*op. cit.*: 121). Pri kraju pjesme dolazi do vrhunca patnje gdje se opisuje sve veće udaljšavanje od svijeta i pojačana težina puta: „Nosim ga / slomljen ma svečan / Puta ne vidim nigdje / Voda po kojoj hodam hlapi / Poda mnom bujaju pare“ (*op. cit.*: 121). Ta voda koja hlapi može biti slikoviti prikaz vode koja se pretvara u paru zbog križa koji gori, što je veliki raskorak od prikaza motiva vode u prijašnjim pjesmama gdje joj se divio, s kojom je bio izrazito blizak i kojoj je pridao ljudske osobine. Voda koja mu je davala radost i sigurnost, koja je simbolizirala prisnost s njegovim krajem i koja je nosila sa sobom lijepa sjećanja iz djetinjstva sada nestaje jednako kao što nestaje i lirski subjekt iz ovoga svijeta. I na početku i na kraju života voda je imala veliki značaj u životu subjekta, pojavljivala se uvijek zajedno s njim i sada odlazi s njim, što ponovno tvori zatvoreni krug u njegovu opusu. Taj nagli prelazak motiva iz pozitivnih u negativne opisuje i Ante Stamać:

„Ono što je u početku bilo jedno, razdvojilo se na svjetlost i sjenu, princip dobra i princip zla, na pet suprotstavljenih elemenata što ih spominje sveti Augustin – 'Conta Faustum' (ii, 3,4): tama, dim, zao vjetar, zla vatra, zla voda, napadaju i hoće grešno preimenovati prvotni, istiniti i ljepši svijet: svjetlost, zrak, vjetar, vatru, vodu.“ (Stamać 1971: 63).

Također, ističe kako je okrušje opisano u cijeloj ovoj zbirci zapravo prikaz susreta i sukoba svjetla i mraka, koji stvara izgaranje nakon kojeg nastaju dim i magla od kojih na kraju ništa ne ostaje, a taj je ugođaj vidljiv u svim pjesmama i stalno se opetuje u njima, što smo mogli vidjeti i kod ranije spomenutog motiva vode (*usp. Stamać 1971: 63*).

5. Metodički pristup

Pjesništvo Josipa Pupačića prikladno je za interpretiranje na satima u razredima gimnazija i srednjih strukovnih škola. Pupačićeve ranije pjesme mogu se uzeti kao primjer pejzažne lirike te se na temelju pojedinih uradaka može vrlo lako uočiti povezanost motiva krajolika, njihov redosljed i svrha pojavljivanja. Također, pjesme koje su se tumačile u ovome tekstu pisane su jednostavnim stilom tako da neće predstavljati poteškoće pri razumijevanju tokom čitanja i interpretacije na nastavnome satu. Kako je Pupačić jedan od glavnih predstavnika druge moderne, pogodan je za interpretaciju i raspravu na satima na kojima bi se

tumačila obilježja toga razdoblja, a unutar sata moglo bi se njegovo pjesništvo usporediti i s pjesmama Pupačićevih suvremenika poput Jure Kaštelana. Osim toga, Pupačićeva lirika može se tumačiti u nižim razredima srednje škole u sklopu sata na kojem se učenike upoznaje s pejzažnom lirikom. Zato će se u ovome dijelu teksta iznijeti primjer nastavnoga sata na kojem će se interpretirati pejzažni motivi iz odabranih pjesama Pupačićeva opusa. Učenicima će biti ponuđene četiri pjesme pomoću kojih će se interpretirati motivi, a to će biti „Cetina“, „More“, „Tri moja brata“ i „Balada o rijeci“.

Tip nastavnoga sata na kojem će se tumačiti Pupačićevi pejzažni motivi biti će sat interpretacije lirske pjesme prema Rosandiću (usp. Rosandić 2005: 99). Sat će biti sastavljen prema interpretativno-analitičkom metodičkom sustavu koji se i inače najčešće koristi na satima književnosti kada se obrađuje novi književni tekst. Središte ovoga sustava u potpunosti se usmjerava na književno djelo:

„U interpretativno-analitičkom sustavu nastave književnosti književno djelo postaje temeljnim sadržajem nastavnog procesa, a interpretacija djela najvažnijim oblikom nastavnog rada.“ (*op. cit.*: 204)

Redosljed dionica unutar interpretativno-analitičkoga metodičkoga sustava koji će nam pomoći u sastavljanju sata je sljedeći: sat započinje doživljajno-spoznajnom motivacijom nakon koje slijedi najava teksta i njegova lokalizacija, zatim interpretativno čitanje teksta, emocionalno-intelektualna stanka (pauza), objavljivanje (izražavanje) doživljaja i njegove korekcije, interpretacija, sinteza i naposljetku zadatci za samostalan rad učenika (usp. Rosandić 2005: 83). Za svaku fazu će se zasebno opisati primjeri u sljedećim dijelovima teksta.

5.1. Doživljajno-spoznajna motivacija

Motivacija na početku sata pomaže u pripremi učenika za književno djelo koje će se tumačiti, pokreće osjećaje koji će se poslije intenzivirati tijekom čitanja i interpretiranja. Postoji također više vrsta motivacija, a neke od njih su motivacije utemeljene na osobnim iskustvima učenika (emocionalnim, socijalnim, moralnim i intelektualnim), zatim motivacije glazbene, likovne i filmske, motivacije utemeljene na književnoteorijskim i književnopovijesnim sadržajima i druge (usp. Rosandić 2005: 310). Što se tiče motivacije utemeljene na osobnim iskustvima učenika, ovdje bi se mogle ispitati asocijacije koje u učenika izaziva riječ priroda. Učenici mogu pojedinačno usmeno navoditi riječi kojih se najprije prisjete, a koje će tada

nastavnik zapisati na ploču, a učenici ih mogu i zapisati na papir nakon čega bi se one mogle pročitati naglas. Nakon primjene metode razmišljanja i metode pisanja učenici bi mogli u jednoj do dvije rečenice opisati jednu sliku iz prirode upotrebljavajući riječi koje su prethodno napisali, koje će također pročitati naglas. Nastavnik će tada naglasiti kako svatko od učenika ima vlastitu, različitu predodžbu prirode koju je stvorio na temelju osobnih iskustava te svakome pojedincu ona nešto drugo označava. Tada će ih navesti na pejzažne motive koje pjesnici koriste u pjesmama, a koji su također imali individualne predodžbe o prirodi koje su prenijeli u umjetnost te kako se neki od nas mogu pronaći u njima i poistovjetiti s istim slikama. Drugi tip motivacije s osobnim iskustvima učenika može sadržati i anketu, kakvu je predložio Rosandić:

„Anketom se može provjeriti kako učenici/učenice emotivno reagiraju na određene motive koji će se pojaviti u lirskoj pjesmi. U anketi se navode motivi i vrste emotivnih reakcija. Uz motive učenice/učenici zapisuju emocije koje izazivaju ti motivi.“ (Rosandić 2005: 312).

Ugledajući se na njegov primjer ovdje možemo izdvojiti pojedine pjesničke slike iz pjesama koje bi se mogle nalaziti u anketi za interpretaciju pejzažnih motiva Pupačićeve lirike. Pjesničke slike koje se mogu izdvojiti su sljedeće: stado ovaca pokraj rijeke u sutonu, svjetlucavo more u ranim jutarnjim satima, livada kojom prolazi potok i ribiči koji love ribe u rijeci. Pokraj svake rečenice koja opisuje određenu pjesničku sliku nalaziti će se prikladna fotografija koja najbolje predstavlja navedene primjere, a ispod njih će učenici navesti kakve su osjećaje u njima izazvale slike prirode. Osim ankete, za pejzažnu liriku je prikladan i sljedeći tip motivacije:

„Iskazi osoba koje su putovale određenim krajem obično su dobra motivacija za pejzažnu liriku. Fotografija i slike također su pogodan način motivacije, a danas su dostupne na nizu internetskih stranica.“ (Slavić 2011: 177).

Nastavnik može ispitati učenike jesu li ikada posjetili Splitsko-dalmatinsku županiju, točnije jesu li ikada posjetili Split ili Omiš i jesu li ikada svratili u Slime. Učenici koji su posjetili taj kraj mogu ga usmeno opisati i iznijeti svoje dojmove o njemu. Ukoliko ne bude učenika koji su posjetili taj kraj, nastavnik može učenicima kao motivaciju pokazati fotografije koje prikazuju područje kako bi im pobliže predočio kraj o kojem je Pupačić pisao. Također, nastavnik bi u sklopu glazbene motivacije mogao pustiti snimku zvukova iz sličnih krajeva poput šuma valova i vjetra ili glasanje zrikavaca nakon čega će učenici pogađati u kakvom bi okruženju snimka mogla biti snimljena. U sklopu književnoteorijske i književnopovijesne motivacije nastavnik može

učenike ispitati o pejzažnim pjesmama koje poznaju ili koje su ranije tumačili na nastavi. Učenici mogu navesti i autore koji su najpoznatiji po svojim pejzažnim pjesmama te se prisjetiti razdoblja u kojem su stvarali. Poslije se tokom interpretacije može pozvati na navedene primjere te ih se može usporediti s Pupačićevim pjesmama.

5.2. Najava teksta i njegova lokalizacija

U ovom dijelu sata nastavnik otkriva kako će se interpretirati pjesme koje sadrže neke dijelove krajolika o kojima se raspravljalo na početku sata. Istaknut će se kako se radi o pejzažnim pjesmama hrvatskoga pjesnika druge moderne Josipa Pupačića. Nastavnik može ispitati učenike poznaju li još kojeg autora koji je pripadao drugoj moderni, a mogući odgovori su Jure Kaštelan i Vesna Parun. Ukoliko se nastavni sat o Pupačiću izvodi u nižim razredima srednje škole, isticanje podataka o razdoblju druge moderne može se izostaviti kako bi veći naglasak na satu bio na uočavanju pejzažnih motiva i općenito na karakteristikama pejzažne lirike. Nakon toga će nastavnik zamoliti učenike da tokom čitanja obrate pozornost na pejzažne slike koje će pročitati u sljedećem dijelu sata te da ih mogu zasebno podcrtati u pjesmama. Detaljniji podatci o Pupačićevu životu mogu se ostaviti za dio sata u kojem će se interpretirati pjesme kako bi učenici tokom čitanja mogli stvoriti vlastite dojmove o pejzažnim slikama ne obazirući se na moguće reference iz života pjesnika (usp. Slavić 2011: 177).

5.3. Interpretativno čitanje teksta i emocionalno-intelektualna stanka (pauza)

S obzirom na to da će se na satu tumačiti četiri lirske pjesme, čitati svaku od njih naglas oduzelo bi previše vremena od nastavnoga sata. Zato bi se ovdje mogla pročitati jedna do dvije pjesme naglas prema izboru nastavnika. Pjesme može pročitati nastavnik, a može odabrati i pojedine učenike da ih pročitaju. Ostali učenici pažljivo slušaju pjesme i zapažaju pejzažne motive u njima. Valja obratiti pozornost na subjektivne podatke o kazivačima u pjesmama koji nam prikazuju njihove osjećaje i stav prema temi: „Primjer pozitivnoga prijelaza vidljiv je u Pupačićevu 'Moru' gdje se izmjenjuju tiha radost, zanos i konačno povjerenje u sreću koja traje.“ (Slavić 2011: 71). Usporedno s tim podacima određuje se kako će se pročitati pjesma. Zato bi se „More“ mogla pročitati blagim intenzitetom, sa stankama koje bi obilježavale početak i kraj dijelova koje izgovaraju lirski subjekt i more te sporim ritmom. Tijekom čitanja pjesme „Cetina“ mogao bi se ubrzati ritam i visina kojom se izgovaraju stihovi radi njihove razigranosti i usklik koji se nalazi na kraju. „Balada o rijeci“ čita se glasnije i brže od ostalih kako bi se naglasila prevladavajuća tjeskoba, dok se pjesma „Tri moja brata“ čita usporeno sa

stankama budući da opisuje melankoliju koja obuzima subjekta odvojenog od braće. Rosandić predlaže i čitanje uz zapisivanje motiva koje učenici čuju tokom čitanja te navodi kako se pjesma može čitati polagano, strofa za strofom, nakon čega učenici navode koje su motive opazili u pročitanoj dijelu (usp. Rosandić 2005: 371). Nakon čitanja pjesama naglas, ukoliko će se čitati u cijelosti, slijedi kratka emocionalno-intelektualna stanica kako bi učenici u sebi mogli sabrati vlastite doživljaje. Sada nastavnik može učenike zadužiti da pročitaju ostale pjesme u sebi te da i u njima označe pejzažne motive, a taj zadatak može ostaviti i za dio sata unutar kojeg će se interpretirati pejzažna lirika.

5.4. Objavljivanje (izražavanje) doživljaja i njegove korekcije

U ovom dijelu sata nastavnik najprije može ispitati učenike o motivima koje su pronašli u pjesmama koje su pročitali u sebi, a može se usredotočiti i samo na one pjesme koje su bile pročitane naglas. Zatim ispituje kakve osjećaje su u njima pobudile pjesme. Tijekom razgovora provjerava koje su im se pejzažne slike posebno istaknule u pjesmama i zašto su baš te odabrali. Ukoliko su se ranije pročitali svi primjeri, nastavnik učenike ispituje i o ugođajima svake pojedinačne pjesme: koje su sličnosti ili razlike u ugođajima između svih njih, prikazuju li sve motive na jednaki način i slično tome.

5.5. Interpretacija

Nastavnik će ovdje sažeti interpretacije pjesama koje su iznesene ranije u ovome tekstu. Koristit će se metodom heurističkoga razgovora gdje će pomoću upita navoditi učenike na ispravne zaključke te metodom rada na tekstu: „Druga je metoda rada na tekstu kojom se u štitu traže određene pojave, zatim se izvode zaključci, da bi se dokazi opet nalazili u tekstu.“ (Slavić 2011: 13). Također, nastavnik ovdje može uvesti i skupinski rad tako što će učenike podijeliti u grupe i svakoj dodijeliti jednu pjesmu koju će zajedno interpretirati te kasnije predstaviti pred ostatkom razreda (usp. Slavić 2011: 27). Navest će učenike na usmeno iznošenje teme, ugođaja i pejzažnih motiva u svim pjesmama, tražit će od njih da iznesu koji se pejzažni motivi često ponavljaju te imaju li jednako ili različito značenje u svim pjesmama. Primjer bi bila usporedba pejzažnih motiva u pjesmama „Cetina“ i „Balada o rijeci“. Nastavnik može istaknuti kako pomoću sličnih motiva Pupačić tvori različiti ugođaj te kako se motivu vode lirski subjekt u prvoj pjesmi divi, dok je u drugoj pjesmi on prikazan negativno te iščezava. Usporedbu će nastavnik naglasiti i u pjesmama „More“ i „Tri moja brata“ gdje susrećemo najprije prisutnost, a na kraju odsutnost prisnosti lirskoga subjekta s pejzažnim motivima. Učenici mogu i usmeno

opisati raspored motiva u pjesmama, a mogu ih i grupirati te istaknuti kako utječu na sveopći ugođaj pjesama. Nastavnik će ovdje napraviti tablicu u koju će učenici ispisivati pejzažne motive iz svih pjesama, što će pomoći u usporedbi. Rosandić ističe ideju za grupiranje motiva u tablicu, gdje se određuje glavni motiv pjesme prema kojem se zatim nižu njegovi dopunski motivi koji su povezani s njim (usp. Rosandić 2005: 373). Primjer ovakve tablice prilagođen nastavnome satu o Pupačiću prikazat će se učenicima na nastavnim listićima na sljedeći način:

	„Cetina“	„More“	„Tri moja brata“	„Balada o rijeci“
Glavni motiv				
Dopunski motivi				

Sada se tokom interpretacije mogu istaknuti povezanosti određenih pjesničkih slika s životom autora (djetinjstvo u Slimenu, skladna obiteljska atmosfera, pokušaj priklanjanja novim književnim trendovima, smrt pjesnikove braće). Fotografije iz ankete koje su bile prikazane učenicima na početku sata u sklopu motivacije mogu se sada usporediti sa slikama iz pjesama. Zadatak učenika mogao bi također biti da spoje fotografije s tumačenim pjesmama kojima pripadaju, npr. slika ribiča koji love ribe povezana je s pjesmom „Balada o rijeci“, a slika stada ovaca pokraj rijeke u sutonu s pjesmom „Cetina“. Osim toga, na satu se mogu istaknuti i pjesničke figure uz koje su povezani motivi iz krajolika poput personifikacije koja je često korištena. Učenici će na kraju interpretacije donijeti zaključke o općenitom Pupačićevu stilu pisanja te u dijalogu s nastavnikom pokušati odrediti i koliko se Pupačićev opus uklapa u razdoblje druge moderne (tada se u pisanju težilo za izražavanjem individualnoga pjesnikova jezika kao i za upotrebom više različitih stilova, bio je prisutan ludizam odnosno igre riječima, zavičajna i misaona tematika i slično).

5.6. Sinteza i zadatci za samostalan rad učenika

Sinteza će se sastojati od kratkoga usmenoga ponavljanja svega naučenoga na nastavnome satu: kakva se lirika obrađivala, kakvi su se pejzažni motivi susreli u pjesmama, kakvi su bili odnosi između njih, kako su bili međusobno povezani, koji elementi pjesama su se mogli prepoznati i u Pupačićevoj biografiji, kojem razdoblju je pripadao i slično. Zadatci za samostalan rad bit će pisanje eseja u kojem će učenici za domaću zadaću interpretirati pejzažnu pjesmu iz Pupačićeva opusa prema vlastitu izboru na jednak način na koji su se interpretirale pjesme na satu. Također, nastavnik može predložiti i da učenici naprave plakate o Josipu Pupačiću prema informacijama koje su dobili na satu, a i da se mogu poslužiti ostalom literaturom ili internetskim stranicama kao izvorima. Na satu učenici mogu uzeti jednu od pjesama koje su tumačili te nacrtati u bilježnice njihovu predodžbu te pjesme koristeći se pejzažnim slikama iz njih.

5.7. Primjer pisane pripreme za sat u prvome razredu gimnazije

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Ak. god.: 2017/2018.

METODIČKA PISANA PRIPREMA ZA IZVEDBU

NASTAVNOGA SATA KNJIŽEVNOSTI

Pejzažni motivi u pjesmama Josipa Pupačića

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dean Slavić

Studentica: Martina Mlinarić

Zagreb, 19. listopada 2017.

Škola: Ženska opća gimnazija Družbe sestara milosrdnica s pravom javnosti

Usmjerenje i razred: Opća gimnazija, 1. b

Nastavni predmet: Hrvatski jezik

Nastavno područje: književnost

Nastavna jedinica: Pejzažni motivi u pjesmama Josipa Pupačića

Tip nastavnog sata: sat interpretacije lirske pjesme

Trajanje obrade nastavne jedinice: jedan školski sat (45 min)

Zadace nastavnoga sata:

a) obrazovne

- upoznati Josipa Pupačića kao jednoga od pjesnika pejzažne lirike
- prepoznati pejzažne motive u pjesmama
- imenovati odlike pejzažne lirike
- uočiti značenje pejzažnih motiva i njihovu povezanost s ostalim motivima pjesama

b) odgojne

- razvijati svijest o važnosti znanja iz književnosti za što lakše tumačenje pjesama
- biti potaknut na izražavanje vlastitih doživljaja
- osvijestiti važnost različitih viđenja prirode kod ostalih ljudi

c) funkcionalne

- razvijati sposobnost dosjećanja, uočavanja, povezivanja, uspoređivanja i logičkoga zaključivanja

d) komunikacijske

- razvijati vještine usmjerenoga slušanja i pisanja, usmenoga i pismenoga izražavanja
- argumentirano iznositi zaključke
- aktivno čitati i govoriti

Metodički sustav: interpretativno-analitički

Unutarpredmetna korelacija: teorija književnosti

Nastavni oblici: frontalni rad, skupinski rad, individualni rad

Nastavne metode: metoda usmenoga izlaganja, metoda upućivanja, metoda asociranja, metoda pisanja, metoda čitanja, metoda heurističkoga razgovora, metoda rada s vizualnim sredstvima, metoda zapažanja, metoda rada s auditivnim sredstvima, metoda doživljavanja, metoda rada na tekstu, metoda govorenja

Nastavna sredstva i pomagala: živa riječ nastavnika i učenika, olovka, papir, nastavni listići, kreda, ploča, računalo

Ustroj nastavnoga sata:

1. Uvod: pozdravljanje i predstavljanje (30 s)
2. Doživljajno-spoznajna motivacija (10 min)
3. Najava teksta (4 min)
4. Interpretativno čitanje teksta (2 min)
5. Emocionalno-intelektualna stanka (30 s)
6. Objava doživljaja (2 min)
7. Interpretacija (15 min)
8. Sinteza (2 min)
9. Zadatci za samostalan rad učenika i rješavanje ankete (9 min)

TIJEK NASTAVNOGA SATA	SADRŽAJ NASTAVNE JEDINICE	METODE I OBLICI	NASTAVNI IZVORI, SREDSTVA I POMAGALA
<p>I. UVOD (30 sekundi) pozdravljanje, predstavljanje</p> <p>II. DOŽIVLJAJNO- SPOZNAJNA MOTIVACIJA (10 min)</p>	<p>S: Dobar dan! Moje ime je Martina Mlinarić, studentica sam hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu i danas ću vam ja održati sat. U sklopu svog diplomskog rada morala sam odabrati jednu srednju školu u kojoj bih mogla ispredavati ono što sam iznijela u radu, i za to sam odabrala vašu gimnaziju.</p> <p>S: Za početak, voljela bih da mi kažete koja vam riječ prva padne na pamet kada kažem riječ priroda? Zapišite svoje riječi na papire. <i>(Učenici zapisuju riječi na komad papira.)</i></p> <p>S: Tko bi volio pročitati što je zapisao? <i>(Učenici čitaju zapisane riječi.)</i></p> <p>S: Sada uzmite tu riječ i u jednoj rečenici opišite sliku iz prirode upotrebljavajući riječ koju ste prethodno napisali. <i>(Učenici zapisuju rečenice na komad papira.)</i></p> <p>S: Tko bi volio pročitati što je napisao? <i>(Učenici čitaju zapisane rečenice.)</i></p>	<p>Metoda usmenoga izlaganja</p> <p>Metoda upućivanja, metoda asociranja, metoda pisanja</p> <p>Metoda čitanja, metoda upućivanja, metoda pisanja</p>	<p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika, olovka, papir</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika, olovka, papir</p>

	<p>S: Dobro pogledajte slike. Zsigurno svaka ne ostavlja jednak dojam na vas. Od navedenih fotografija, koja bi vam mogla donositi:</p> <p>Spokoj? Sreću i radost? Tugu? Ljutnju? Tjeskobu i strah? Nostalgiju?</p> <p>Ima li možda još kakav osjećaj koji ove slike izazivaju u vama? Zapišite navedene osjećaje ispod fotografija. <i>(Učenici zapisuju osjećaje na nastavni listić.)</i></p> <p>S: Tko bi želio pročitati što je zapisao? <i>(Učenici čitaju osjećaje s nastavnoga listića.)</i></p> <p>S: Dakle, i ovdje smo dobili mali uvid u to kako nismo ravnodušni prema prirodi, izaziva u nama pregršt emocija, a neke od ovih slika inspirirale su i našeg pjesnika da o njima piše.</p> <p>S: Kako bismo možda još malo približili krajolik o kojem je pjesnik pisao, pustit ću vam dva zvuka, a vi ćete pogađati gdje bi oni mogli biti snimljeni. <i>(Nastavnik pušta zvukove valova i glasanje zrikavaca. Učenici slušaju zvukove i pogađaju gdje bi mogli biti snimljeni.)</i></p>	<p>Metoda usmenoga izlaganja</p> <p>Metoda upućivanja, metoda govorenja, metoda zapažanja, metoda rada s auditivnim sredstvima</p>	<p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika, računalo</p>
--	--	--	---

<p>III. NAJAVA TEKSTA (4 min)</p>	<p>S: Gdje ste u prirodi dosad čuli ove zvukove? U kojem dijelu Hrvatske ste ih čuli? <i>(Učenici iznose svoje odgovore. Očekivani odgovori trebali bi se vezati uz primorske dijelove Hrvatske.)</i></p> <p>S: Možemo zaključiti kako je pjesnik bio inspiriran primorskim krajolikom Hrvatske.</p> <p>S: Da budemo precizniji, pjesnika je inspiriralo područje Splitsko-dalmatinske županije. Jeste li ikad posjetili te krajeve? Kakvi su vaši dojmovi o tim krajevima? Jeste li možda posjetili Omiš? Jeste li možda svratili u mjesto Slime pored Omiša? <i>(Učenici iznose vlastite dojmove o posjećenim krajevima.)</i></p> <p>S: Iz Slimena nam dolazi i pjesnik kojim ćemo se danas na satu baviti.</p> <p>S: Sjećate li se još kojih pejzažnih pjesama koje ste tumačili u osnovnoj školi? Koji autori su također poznati po svojim pejzažnim pjesmama? <i>(Učenici iznose pejzažne pjesme i autore.)</i></p> <p>S: Sada možemo otkriti kako ćemo danas interpretirati pjesme prepune pejzažnih motiva jednog od naših poznatijih pjesnika: Josipa Pupačića! <i>(Zapisujem temu sata na ploču.)</i></p>	<p>Metoda heurističkoga razgovora</p> <p>Metoda usmenoga izlaganja</p> <p>Metoda heurističkoga razgovora</p> <p>Metoda heurističkoga razgovora</p> <p>Metoda usmenoga izlaganja, metoda pisanja</p>	<p>Živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>Živa riječ nastavnika, ploča, kreda, papir, olovka</p>
---	--	---	--

	<p>S: Josip Pupačić pisao je u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, pripadao je razdoblju druge moderne koju ćete spomenuti tek u četvrtome razredu. Neki od pjesnika koji su mu stilom slični, a koji su također tada stvarali bili su Jure Kaštelan i Vesna Parun. Jeste li možda neke od njihovih pjesama tumačili u osnovnoj školi? Ako da, kako su napisane?</p> <p><i>(Učenici iznose svoje odgovore.)</i></p>	<p>Metoda heurističkoga razgovora</p>	<p>Živa riječ nastavnika i učenika</p>
<p>IV. INTERPRETATIVNO ČITANJE (2 min)</p>	<p>S: Josip Pupačić je bio izrazito poznat po svojim pejzažnim pjesmama! Jedna od njih je zasigurno i sljedeća pjesma „More“. (Zapisujem naslov pjesme na ploču.) Pročitat ću pjesmu naglas, a vi ćete ju pažljivo slušati i pokušati zapaziti pejzažne motive koji se spominju u njoj. Možete ih i zapisati na papir.</p> <p><i>(Nastavnik čita pjesmu. Učenici slušaju i zapisuju pejzažne motive na papir.)</i></p>	<p>Metoda usmenoga izlaganja, metoda pisanja</p> <p>Metoda čitanja, metoda zapažanja, metoda pisanja</p>	<p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika, nastavni listić, olovka, papir</p>
<p>V. EMOCIONALNO – INTELEKTUALNA STANKA (30 sek)</p>	<p><i>(Učenici zasebno u tišini sređuju vlastite dojmove o pročitanoj pjesmi.)</i></p>	<p>Metoda doživljavanja</p>	

<p>VI. OBJAVA DOŽIVLJAJA (2 min)</p>	<p>S: Jednoj riječju opišite kakav osjećaj je pjesma pobudila u vama. <i>(Učenici usmeno iznose osjećaje.)</i></p> <p>S: Koje ste motive pronašli u pjesmi? Koji motivi prevladavaju? Koje su vam se pejzažne slike posebno istaknule u pjesmi? Zašto? <i>(Učenici iznose motive koje su pronašli i zapažanja o motivima i slikama.)</i></p>	<p>Metoda heurističkoga razgovora</p>	<p>Živa riječ nastavnika i učenika</p>
<p>VII. INTERPRETACIJA (15 min)</p>	<p>S: Sada za vas imam još tri Pupačićeve pjesme: „Cetina“, „Tri moja brata“ i „Balada o rijeci“. Podijelit ću vas u tri grupe i svaka će pročitati jednu od tih pjesama i ispuniti njen stupac u tablici. Podijelit ću vam nastavne listiće na kojima se nalaze navedene pjesme i tablica koju ćete morati ispuniti. Nakon što to učinite, ispitat ću vas ukratko o temi pjesme, o njenom ugođaju, što će zapisati ostali učenici, i poslije ćemo ukratko protumačiti na koji način su napisane pjesme i kako su prikazani pejzažni motivi u njima. <i>(Dijelim učenicima listiće. Zapisujem zadatke na ploču.)</i></p> <p>S: Imate otprilike pet minuta da uradite zadatak. Naravno, ispunite i stupac s pjesmom „More“ koju smo već pročitali pošto ćemo i nju uspoređivati s ostalim pjesmama.</p>	<p>Metoda upućivanja, metoda pisanja</p>	<p>Živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listići, olovka, ploča, kreda</p>

	<p>Kako je prikazan jablan? (<i>Učenici iznose svoje odgovore.</i>)</p> <p>S: Ovdje vidimo duboku povezanost s krajolikom. Pupačić je u pjesmama često isticao uspomene iz djetinjstva koje su bile povezane s krajolikom koji ga je okruživao i s kojim je osjećao posebnu povezanost, što je prisutno i u pjesmi „More“.</p> <p>S: Koji je motiv glavni u pjesmi „More“? Koji su dopunski motivi? (<i>Učenici iznose rješenja.</i>)</p> <p>S: Kakav je ugođaj u pjesmi „More“? U: Ugođaj u pjesmi je umirujući i radostan.</p> <p>S: Je li sličan onome u pjesmi „Cetina“? (<i>Učenici iznose odgovore.</i>)</p> <p>S: I ovdje se radi o predodžbi djeteta o moru. Pupačić je kao dječak često s ostalom djecom iz mjesta odlazio na vrh jednoga brežuljka s kojeg bi promatrao more, a ovdje se opisuje na koji je način on to doživio.</p> <p>S: Kakav je odnos mora i subjekta u pjesmi? Po čemu to vidimo? Što bi označavao razmak među slovima? Što je pjesnik time želio postići? U: Razmak između slova prikazuje prisnost između lirskoga subjekta i mora.</p> <p>S: Izvrsno! To nam prikazuje</p>	<p>Metoda usmenoga izlaganja</p> <p>Metoda heurističkoga razgovora</p> <p>Metoda usmenoga izlaganja</p> <p>Metoda heurističkoga razgovora</p>	<p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listić</p> <p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika</p>
--	--	---	--

	<p>stopljenost subjekta i mora, bliski su si, imaju prisan odnos, poput odnosa dvoje prijatelja.</p> <p>S: Taj bliski odnos između njih opisan je dolaskom u miru, tihim razgovorom, slušanjem... Podsjeća li vas taj prisni odnos možda na još jedan prisni odnos čovjeka s nekim s kim se sastaje često u samoći, u miru?</p> <p>U: Taj prisni odnos podsjeća nas na odnos između Boga i čovjeka.</p> <p>S: Tako je! Ovdje bismo mogli zapaziti tu povezanost mora i Boga. Možete li iznijeti citate iz pjesme u kojima se ističe ta povezanost? <i>(Učenici iznose citate koji za njih predstavljaju povezanost mora i Boga.)</i></p> <p>S: Dobro zapaženo! Bog dolazi k njemu kao što ovdje more dolazi s k njemu, a Bog bi mogao biti to more ljubavi. Također, Bog nas sluša u molitvi kao što i more sluša subjekta.</p> <p>S: Krenimo dalje na pjesmu „Tri moja brata“. Koja bi bila tema ove pjesme? Kakav je ugođaj u pjesmi?</p> <p>U: Tema pjesme odnosi se na odsutnost braće koja nedostaju lirskome subjektu. Ugođaj u pjesmi je tužan i melankoličan.</p> <p>S: Koji je glavni, a koji su dopunski motivi? Kako je ovdje prikazan motiv vode? Po čemu se razlikuje, a po čemu</p>	<p>Metoda upućivanja, metoda govorenja, metoda rada na tekstu</p> <p>Metoda heurističkoga razgovora</p>	<p>Živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listić</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listić</p>
--	---	---	---

<p>je sličan prikazu iz prethodnih pjesama? <i>(Učenici iznose svoje odgovore.)</i></p> <p>S: Lirski subjekt priziva prošlu prisnost, uspoređuje osjećaje s motivima iz prirode. Dakle, slike iz djetinjstva su i ovdje prikazane putem pejzažnih motiva. Sada više nema tih lijepih osjećaja koje je osjećao tada jer nema niti njegove braće. Pupačićeva braća nesretno su poginula u elektrani u kojoj su radili.</p> <p>S: Kako su raspoređeni motivi u pjesmi?</p> <p>U: Raspored motiva kreće se od usporedbe osjećaja subjekta s motivima do načina na koji se priroda odnosila prema njemu dok je bio sa svojom braćom.</p> <p>S: Tako je! Vidite li možda negdje kontrast u ovoj pjesmi? Gdje točno?</p> <p>U: U pjesmi je prisutna promjena iz svijetlih u tamne tonove koja je označena početnim i posljednjim stihovima pjesme, što čini zatvoren krug.</p> <p>S: Izvrsno! Ta prožetost pejzažnih motiva i motiva iz obiteljskoga života česta je u Pupačićevoj lirici.</p> <p>S: Posljednja pjesma je „Balada o rijeci“. Koja bi bila tema ove pjesme? Kakav je ugođaj ovdje prisutan?</p>	<p>Metoda usmenoga izlaganja</p> <p>Metoda heurističkoga razgovora</p>	<p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listići</p>
--	--	---

	<p>U: Tema pjesme je smrt rijeke, a u njoj je prisutan tužan i tjeskoban ugođaj.</p> <p>S: Koji su glavni, a koji su dopunski motivi u njoj? (Učenici iznose svoje odgovore.)</p> <p>S: Kako je ovdje prikazan motiv vode? Je li veseo ili ipak ne? (Učenici iznose svoje odgovore.)</p> <p>S: Dakle, ovdje je prisutna smrt rijeke, kraj sretne slike prirode. Razlog ovakvom zaokretu kod Pupačića u prikazu pejzažnih motiva su nesretni događaji koji su se nizali u njegovu životu, poput smrti njegove braće, što je izmijenilo njegovu nevinu sliku o svijetu. Nakon njihove smrti počeo se preispitivati, osjećao je tjeskobu.</p> <p>S: Rijeka se ovdje nije uspjela uliti u more, zašto?</p> <p>U: Rijeka se nije uspjela uliti u more zato što su ju ulovili ribiči.</p> <p>S: Rijeka bi ovdje mogla biti život koji srlja, a lovci bi mogli biti kušnje koje nas snađu na putu. Također, rijeka i more ovdje bi mogli predstavljati čovjeka i Boga, što mislite zašto? (Učenici iznose vlastita mišljenja o interpretaciji.)</p> <p>S: Po čemu se razlikuje rijeka u ovom lošem završetku od rijeke Cetine?</p>	<p>Metoda usmenoga izlaganja</p> <p>Metoda heurističkoga razgovora</p>	<p>Živa riječ nastavnika</p> <p>Živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listići</p>
--	---	--	---

<p>VII. SINTEZA (2 min)</p>	<p>stilu koji je prevladavao u razdoblju druge moderne, što je bila težnja za izražavanjem individualnog pjesnikova jezika, upotreba različitih stilova, igra riječi, zavičajna i misaona tematika i slično.</p> <p>S: Sada ćemo ukratko ponoviti glavne točke današnjega sata.</p> <p><i>(Učenici ukratko usmeno iznose glavne točke sata. Iznose stavove o Pupačićevoj pejzažnoj lirici.)</i></p>	<p>Metoda heurističkoga razgovora</p>	<p>Živa riječ nastavnika i učenika</p>
<p>IX. ZADATCI ZA SAMOSTALAN RAD I RJEŠAVANJE ANKETE (9 min)</p>	<p>S: Za kraj bih vas zamolila da mi nacrtate na papire svoje predodžbe odabrane pjesme. Nakon toga, dat ću vam anketu koju ćete ispuniti kako bih dobila povratne informacije o ovome satu.</p> <p>S: Zahvaljujem vam se na suradnji!</p>	<p>Metoda upućivanja, metoda pisanja</p>	<p>Olovka, papir, nastavni listići</p>

Plan ploče

Pejzažni motivi u pjesmama Josipa Pupačića

- „More“

- „Cetina“, „Tri moja brata“, „Balada o rijeci“ - tema pjesme

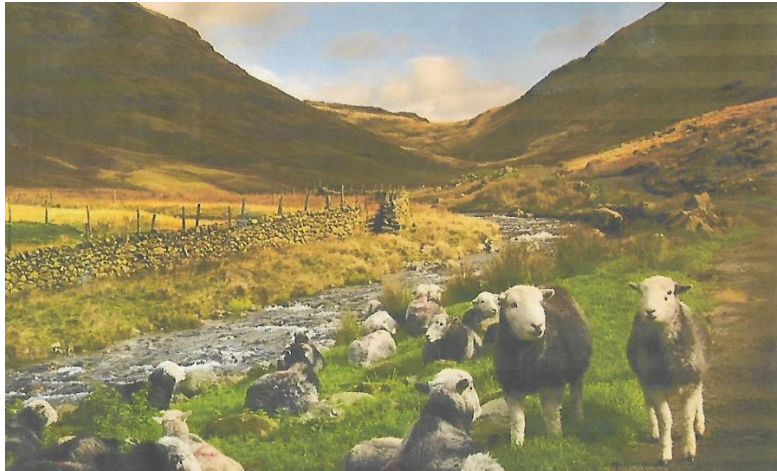
- ugođaj pjesme

- povezanost motiva

Prilozi

Nastavni listić 1.

Stado ovaca pokraj rijeke u sutonu

Svjetalucavo more u ranim jutarnjim satima

Nastavni listić 2.

Livada kojom protječe potok

Ribiči koji love ribe u rijeci

Nastavni listić 3.

CETINA

(Zapisano na kamenu)

Nije to nikakvo čudo,
ali, pogledajte je:
potopljeno selo
i ljepše klisure
od bilo kojeg grada.
Brza je
i mirna je.
Pogledajte je,
kad se suton okupa:
tri ovce na otoku
i jedno magare.
I sve je potopljeno.
Samo jedan jablan
gleda svoj stas
u vodi...
Nije to zato
što Cetinu volim;
ali, ovakvog grada
još nisam vidio.
Bože moj, – Cetina!

MORE

i gledam more gdje se k meni penje
i slušam more d o b r o j u t r o v e l i
i ono sluša mene ja mu šapćem
o d o b r o j u t r o m o r e k a ž e t i h o
pa opet tiše ponovim mu pozdrav
a more sluša pa se smije
pa šuti pa se smije pa se penje
i gledam more gledam more zlato
i gledam more gdje se k meni penje
i d o b r o j u t r o k a ž e m m o r e z l a t o
i d o b r o j u t r o m o r e m o r e k a ž e
i zagrli me more oko vrata
i more i ja i ja s morem zlatom
sjedimo skupa na žalu vrh brijega
i smijemo se smijemo se moru

Nastavni listić 4.

TRI MOJA BRATA

Kad sam bio tri moja brata i ja,
kad sam bio
čtvorica nas.
Imao sam glas kao vjetar,
ruke kao hridine,
srce
kao viganj.
Jezera su me slikala.
Dizali su me
jablani.
Rijeka me umivala za sebe.
Peračice su lovile
moju sliku.
Kad sam bio
tri moja brata
i ja,
kad sam bio
čtvorica nas.
Livade su me voljele.
Nosile su moj glas
i njim su sjekle potoke.
Radovao sam se sebi.
Imao sam braću.
(Imao sam uspravan hod.)
To su bila tri moja brata:
moj brat, moj brat, i moj brat.

Nastavni listić 5.

BALADA O RIJECI

Rijeka razgrće
žalo i prolazi
kroz moje noge.
Provlači se
između dvaju brda,
da se ne poljube.
O žute
klisure udaraju zelena
bedra.
Razletješe se
zlatne krljušti
i zasjaše se
rasute po modroj
dolini. Rijeko,
čemu odlaziš?
Ona razgrće
žalo i bježi.
I bježi! Kuda?
Kuda srljaš, sretna
rijeko? Ne znaš li,
da su na jezeru
ribiči (osmorica
iskusnih lovaca)
svukli mračne
plašteve, pa se ne će
desiti, da bi
zaspali. Znaš li,
da su im meke
omamljive i da su
udice njihove
jake? Nerazborna
rijeko, odlaziš!...

Ribiči su
raskoračili noge
i ulovili su
rijeku
na udicu. Gle!
previja se.
Približila se brda

jedno drugom.
Nešto pričaju.
Spojile se
dvije obale. I riče
odnekuda žedno
more.
Ribiči su ulovili rijeku
na udicu. Rijeka se
svija. I umire!...
I nema više rijeke. Nema
više rijeke!
Tužna rijeko.

Nastavni listić 6.

Interpretacija pejzažnih motiva u pjesmama Josipa Pupačića

	„Cetina“	„More“	„Tri moja brata“	„Balada o rijeci“
Glavni motiv				
Dopunski motivi				

Nastavni listić 7.

Anketa

1. Koja ti se od pročitanih pjesama najviše svidjela? Objasni zašto.

2. Pjesme „Cetina“ i „More“ u meni su pobudile:

- a) radost, veselje, sreću,
- b) prisnost, empatiju, suosjećanje,
- c) tugu, melankoliju, beznade.

3. Kakav ton prevladava u pjesmama „Tri moja brata“ i „Balada o rijeci“:

- a) melankoličan, sjetan,
- b) veseo, radostan,
- c) ton prepun mržnje i grubosti?

4. Uz kakve osjećaje je povezan motiv vode u pročitanim pjesmama? Navedi jedan primjer.

5. Što za lirskoga subjekta označavaju motivi iz pejzaža? Na što ga podsjećaju?

5.8. Rezultati provedenoga sata

Nastavni sat na kojem je predstavljen primjer navedenoga tumačenja lirike Josipa Pupačića održan je 19. listopada 2017. godine u Ženskoj općoj gimnaziji Družbe sestara milosrdnica s pravom javnosti u Zagrebu u 1.b razredu koji se sastojao od dvanaest učenica. Usljedio je nakon sata na kojem je nastavnica hrvatskoga jezika Donata Mikić učenice uvela u značajke pejzažne lirike tako da je bio pomoć pri dodatnom usvajanju gradiva. Na početku sata provedena je doživljajno-spoznajna motivacija u više dijelova. Najprije su se ispitale asocijacije učenica na riječ priroda, a neki od primjera bili su sljedeći: cvijeće, drvo, kestenje, trava i voće. Bilo je zatraženo da na temelju njih sastave jednu rečenicu kojom će opisati sliku iz prirode. Rezultati su bile ove rečenice: „Cvijeće čini prirodu šarenom.“, „Više drveća čini šumu.“, „Kesteni padaju s drveta.“, „Trava je zelena i gusta.“ i „Voće u prirodi je raznoliko.“ Time se htjelo istaknuti kako svatko od nas ima vlastitu, različitu predodžbu o prirodi koju je stvorio na temelju osobnoga iskustva te kako i književnici kojima se bavimo na satu hrvatskoga jezika često koriste razne pejzažne motive koje prikazuju na poseban način, a s kojima se čitatelj može poistovjetiti. Nakon igre asocijacija, učenicama je bila podijeljena kratka anketa s pjesničkim slikama i prikladnim fotografijama na temelju kojih su trebale istaknuti kakve osjećaje su pobudile u njima. Za pjesničku sliku i fotografiju na kojoj je bilo prikazano svjetlucavo more učenice su navele da im donosi spokoj i nostalgiju, a jednako su označile i fotografiju na kojoj je bila prikazana livada kojom protječe potok. Pjesnička slika sa stadom ovaca pokraj rijeke kod jednih je učenica izazvalo sreću i radost, a kod drugih ljutnju. Na kraju, fotografija koja prikazuje ribare koji love ribe u rijeci učenicama je donijela tugu, ljutnju i strah. Ovime se također htjelo učenicama prikazati kako razne slike iz prirode bude u ljudima različite osjećaje, pa tako i inspiriraju pjesnike da o njima stvaraju književna djela. Kako bi im se približio krajolik o kojem je Pupačić pisao, učenicama su pušteni zvukovi šuma valova i glasanja zrikavaca. Navele su kako navedeni zvukovi podsjećaju na one koje su susrele u primorskim dijelovima Hrvatske. Razgovor je zatim usmjeren prema području Splitsko-dalmatinske županije, točnije prema Omišu, za kojeg su pojedine učenice koje su ga posjetile iznijele pozitivne dojmove. Nakon toga, u dijelu sata u kojem je najavljen i lokaliziran tekst otkriven je pjesnik Josip Pupačić koji je pisao o primorskom krajoliku, a koji je učenicama bio otprije poznat te su istaknule pjesme „More“ i „Tri moja brata“ kao poznatije uratke književnika. Na upit poznaju li još koje pjesnike koji su pisali pejzažnu liriku učenice su se dosjetile Antuna Gustava Matoša, Vladimira Vidrića i Dobriše Cesarića. Također je spomenuto kako je Josip Pupačić bio poznati

pjesnik 20. stoljeća koji je pisao u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. Nakon toga, najavljeno je kako će nastavnik naglas pročitati pjesmu „More“ što će biti jedan od primjera Pupačićeve lirike, a tokom čitanja je učenicama bilo zadano da zapaze pejzažne motive koji se pojavljuju u djelu. Nastavnik je interpretativno pročitao pjesmu polaganim tempom i blagim intenzitetom te je upotrebljavao česte stanke. Nakon emocionalno-intelektualne stanke nastavnik je zatražio učenice da opišu kakav je osjećaj pjesma u njima pobudila, na što su učenice odgovorile sa osjećajem smirenosti, sreće, sklada, spokoja, prijateljskoga raspoloženja, usamljenosti, ushita, blaženstva i prisnosti. Izdvojile su sljedeće motive iz pjesme: more, jutro, pozdrav, zlato, brijeg, vrat, žal, tišina, smijeh, zagrljaj i vrh te zaključile kako su glavni motivi pjesme pejzažni. Slika koju su učenice posebno istaknule, a koja je u njima izazvala radost, je sljedeća: „sjedimo skupa na žalu vrh brijega / i smijemo se smijemo se moru“ (Pupačić 2007: 32). Nakon objave doživljaja, učenice su bile podijeljene u tri grupe. Svaka od grupa dobila je za zadatak da pročita jednu od zadanih pjesama: „Cetina“, „Tri moja brata“ i „Balada o rijeci“. Učenicama su kao pomoć bili podijeljeni nastavni listići na kojima su se nalazile pjesme i tablica u koju su trebale napisati glavni motiv i dopunske motive zadane pjesme te istaknuti njenu temu, ugođaj i povezanost motiva. Također, ispunile su i stupac u tablici koji je pripadao pjesmi „More“ kako bi motive mogle lakše usporediti s onima iz ostalih pjesama. Učenice su ispravno interpretirale zadane pjesme, uočile su pejzažne motive i njihovu međusobnu povezanost te prenesena značenja. Za temu pjesme „Cetina“ navele su privrženost i divljenje prema rijeci Cetini te su uočile povezanost prikaza motiva vode između nje i „Mora“. Također, uočile su kako je voda u navedenim djelima personificirana, a i kako u pjesmama prevladava miran, spokojan ugođaj. U pjesmi „Tri moja brata“ istaknule su povezanost pejzažnih motiva s ugodnim osjećajima koje lirski subjekt opisuje te njihov prestanak uzrokovan odsutnošću braće što donosi promjenu tona. Ugođaj pjesme su pojedine učenice opisale na sljedeće primjere: nostalgija za braćom, želja za povratkom u stare dane, usamljenost i osjećaj starosti. Pravilno je naglašena i promjena slike prirode u pjesmama. Za temu „Balade o rijeci“ učenice su navele smrt rijeke, a i uspješno je uočena promjena ugođaja iz spokoja u tugu prema kraju pjesme. Ovdje je nastavnik istaknuo povezanost rijeke i mora s odnosom čovjeka i Boga, a učenice su ovo tumačenje potvrdile primjerima iz teksta. Na kraju interpretacije je bio opisan jednostavan stil pisanja, korištenje slobodnoga stiha i uvođenje nemira korištenjem prebacivanja što je nastavnik povezo s karakteristikama razdoblja druge moderne. Osim toga, učenice su povezale teme pjesama s biografijom pjesnika na temelju podataka koje im je nastavnik naveo. Također, povezale su fotografije s početka nastavnoga sata s pjesničkim slikama iz pročitanih pjesama.

Učenice su zatim s nastavnikom usmeno ukratko ponovile odlike Pupačićeva pjesništva, a kao zadatak za samostalan rad bilo im je zadano da nacrtaju vlastitu predodžbu odabrane pjesme. Na kraju provedenoga nastavnoga sata učenicima je bila priložena sljedeća anketa pomoću koje su se mogli dodatno utvrditi dojmovi o pročitanim i interpretiranim pjesmama kao i usvojenost protumačene građe:

1. Koja ti se od pročitanih pjesama najviše svidjela? Objasni zašto.

2. Pjesme „Cetina“ i „More“ u meni su pobudile:

- a) radost, veselje, sreću,
- b) prisnost, empatiju, suosjećanje,
- c) tugu, melankoliju, beznade.

3. Kakav ton prevladava u pjesmama „Tri moja brata“ i „Balada o rijeci“:

- a) melankoličan, sjetan,
- b) veseo, radostan,
- c) ton prepun mržnje i grubosti?

4. Uz kakve osjećaje je povezan motiv vode u pročitanim pjesmama? Navedi jedan primjer.

5. Što za lirskoga subjekta označavaju motivi iz pejzaža? Na što ga podsjećaju?

Najčešći odabir u prvome pitanju bila je pjesma „Tri moja brata“, napisalo ga je pet učenica. Za odabir su navele sljedeća obrazloženja: „Najviše mi se svidjela pjesma 'Tri moja brata' zato što me potiče da razmislim hoću li se ja tako osjećati kad ostarim ili ako izgubim nekoga.“, „'Tri moja brata'. Jer osjeća želju za vraćanjem u prošlost gdje mu je bilo lijepo te želi ponovno biti sa svojom braćom i biti veseo i sretan.“ i „Najviše mi se svidjela pjesma 'Tri moja brata' jer pjesnik izriče ljubav i nostalgiju za poginulom braćom.“ S druge strane, samo je jedna učenica navela pjesmu „Cetina“ kao najdražu s obrazloženjem da joj se svidio opis prirode i radost koju lirski subjekt osjeća prema Cetini. Tri učenice su odabrale pjesmu „More“ kao najdražu, a ostale tri pjesmu „Balada o rijeci“. Pjesma „More“ svidjela se jednoj učenici iz sljedećeg razloga: „Najviše mi se svidjela pjesma 'More' jer je vesela, no blaga, svježa u odnosu na jesensko raspoloženje koje prevladava u ovo godišnje doba.“, a za „Baladu o rijeci“ druga učenica je

napisala sljedeće: „Najviše mi se svidjela 'Balada o rijeci' jer je napisana u prenesenom značenju koje se odnosi na život ljudi, te nas potiče na razmišljanje.“ U drugom pitanju jedna polovica učenica označila je kako su „Cetina“ i „More“ u njima izazvale radost, veselje i sreću, a druga polovica kako su u njima izazvale prisnost, empatiju i suosjećanje. S druge strane, sve učenice su se složile kako u „Tri moja brata“ i „Baladi o rijeci“ prevladava melankoličan i sjetan ton. Kao odgovor na četvrto pitanje vezano uz osjećaje koji se izražavaju uz motiv vode najviše je učenica uočilo promjenu koja se pojavljuje u pjesmama, što je očito u ovom primjeru odgovora: „Motiv vode u pjesmama simbolizira različite pojmove. Ponegdje simbolizira tugu i nesreću, ponegdje veselje i radost. U pjesmi 'Balada o rijeci' voda simbolizira čovjeka koji se trudi doći do Boga, no na tom putu stoje mnoge prepreke koje ga odvrćaju s tog puta.“ Slijede neki od odgovora ponuđenih na posljednje pitanje u kojem se tražilo od učenica da navedu što za lirskoga subjekta označuju motivi iz pejzaža: „Motivi iz pejzaža lirskog subjekta podsjećaju na njegov rodni kraj, na braću, na rodno mjesto i prirodne ljepote koje ga okružuju.“, „Motivi iz pejzaža za lirskog subjekta označavaju i ljudske osobine. Podsjećaju ga na neke osobne stvari (braća, ljubav prema rijeci).“, „Označuju nekakvu povezanost, osjećajnost, sklad prirode i čovjeka, ljepotu.“ i „Podsjećaju ga na njegov voljeni kraj i ljubav prema njegovom kraju.“ Na temelju provedene ankete može se zaključiti da su učenice dobro prepoznale tražene motive te su ispravno razumjele i usvojile građivo koje se protumačilo na satu. Pokazale su veliko zanimanje za pjesništvo Josipa Pupačića te su naglasile kako bi ga voljele detaljnije proučavati i pročitati ostale pjesme iz opusa pjesnika.

6. Zaključak

Na temelju svega izrečenoga kao i na temelju provedenoga nastavnoga sata može se zaključiti kako je Josip Pupačić izrazito podcijenjen autor hrvatske književnosti, posebice kada je u pitanju pejzažna lirika koju je stvarao. Iako se na njega nisu nastavili novi pravci u umjetnosti niti se nisu sastavile skupine autora inspiriranih stvaralaštvom pjesnika, ono bi se znatno više trebalo isticati kako u kulturnom životu tako i u programu nastave hrvatskoga jezika. Prisnost i spokoj kojim odišu pjesme poput „Mora“ ili „Zaboravljenoga djetinjstva“ i ljubav prema domovini izražena u „Između neba i zemlje“ samo su djelić onoga što nam ovaj autor nudi. Teme kojima se bavio nisu također bile ograničene: kreću se od divljenja prirodom prema izražavanju ljubavi prema ljudima i domovini sve do suosjećanja s Bogom koji je stvorio svijet koji tone u vlastitim grijesima. Prikazao nam je svijet u cijelosti, kako u svijetlim, tako i u tamnim trenucima. Oslikao nam je previranja koja je osjećao, a koja mu je i prouzročio svijet patnjama koje su ga snašle na putu. Učinio je svoju umjetnost bliskom svakome od nas i zasigurno se svaki čitatelj može pronaći barem u jednoj pjesmi piščeva opusa. Pjesme koje govore o gubitku pružaju nam utjehu, daju nam do znanja da nismo osamljeni u svojoj patnji. To je samo jedan od razloga zašto učenici dobro prihvaćaju Pupačićevu liriku, što bi trebao biti dodatan poticaj da se možda još pokoja pjesma uvrsti u nastavu hrvatskoga jezika.

7. Literatura

(2004) *Biblija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

CESARIĆ, Dobriša (2005) Na novu plovidbu. U: *I gledam more: antologija*. Str. 139. Split: Ex libris.

FRANGEŠ, Ivo (1987) Suvremena književnost. U: *Povijest hrvatske književnosti*. Str. 353-424. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

HEKMAN, Jelena (2005) Vječni plamen Pupačićeva križa. U: *Pjesme*. Str. 417-420. Zagreb: Ex libris d.o.o.

JIMÉNEZ MANTECÓN, Juan Ramón. *Ne*. http://www.jovicaletic.com/cms/?page_id=1121.

KAŠTELAN, Jure (2007) Jablani. U: *Izabrane pjesme*. Str. 9. Zagreb: Matica hrvatska.

KRAVAR, Zoran (2005) Krajolik s tajnom. U: *Svjetonazorski separei*. Str. 13-24. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

MARKOTA, Božo (2008) Predgovor. U: *Zvijezda da mi je biti*. Str. 5-17. Zagreb: Hum naklada d.o.o.

MATIJAŠEVIĆ, Ante (1998) Između idile i križa. U: *Uspravan hod*. Str. 5-29. Zagreb: Mozaik knjiga.

MIHANOVIĆ, Nedjeljko (1982) Josip Pupačić. U: *Izabrana djela*. Str. 235-246. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

MIJOVIĆ KOČAN, Stijepo (1997) Predgovor. U: *Izabrane pjesme*. Str. 7-11. Vinkovci: Riječ.

MILIĆEVIĆ, Nikola (1978) Križ patnje i kamen vjere. U: *Sabrane pjesme*. Str. 5-39. Zagreb: Naprijed.

NEMEC, Krešimir (2010) Grad u hrvatskoj književnosti. U: *Čitanje grada*. Str. 5-31. Zagreb: Naklada LJEVAK d.o.o.

ORAIĆ-TOLIĆ, Dubravka (1980) *Pejzaž u djelu A. G. Matoša*. Zagreb: Dubravka Oraić-Tolić

PUPAČIĆ, Josip (2007) *Izabrane pjesme*. Priredio: Tonko Maroević. Zagreb: Matica hrvatska.

- ROSANDIĆ, Dragutin (2005) *Metodika književnog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- SLAVIĆ, Dean (2011) *Peljar za tumače*. Zagreb: Profil international.
- SLAVIĆ, Dean (2011) Uvod: biblizmi i surječja. U: *Simboli i proroci*. Str. 7-19. Zagreb: Školska knjiga.
- SOLAR, Milivoj (1979) Poezija. U: *Teorija književnosti*. Str. 128-151. Zagreb: Školska knjiga.
- STAMAĆ, Ante (1971) Rasap svjetlosti Josipa Pupačića. U: *Moj križ svejedno gori*. Str. 61-64. Zagreb: Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu.
- ŠOLJAN, Antun (1979) Nad otvorenim sabranim pjesmama Josipa Pupačića. *Forum* 4-5. Str. 700-712.
- UJEVIĆ, Tin (1979) Visoki jablani. U: *Nostalgija svjetlosti*. Str. 46-47. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.